

Vzdělávání dospělých osob ve výkonu trestu

Nicola Soukupová

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Nicola Soukupová
Osobní číslo: H18304
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Vzdělávání dospělých osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti penologie, vzdělávání dospělých a motivace ke vzdělávání.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Seznam doporučené literatury:

- BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS, 2011. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.
- CHRÁSKA, Miroslav a Ilona KOČVAROVÁ, 2015. Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Pedagogika. ISBN 9788074545535.
- SOCHŮREK, Jan, 2007. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-287-6.
- SOLNAŘ, Vladimír, 2009. Systém českého trestního práva. Praha: Novatrix. ISBN 978-80-254-4033-9.
- TOMÁŠEK, Jan, 2010. Úvod do kriminologie: jak studovat zločin. Praha: Grada. ISBN 9788024729824.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Zuzana Hrnčířiková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá tématem vzdělávání dospělých ve výkonu trestu odnětí svobody. V práci je pojednáváno o významu trestu, trestání, a především pak o programu zacházení a resocializaci vězňů. V rámci programu zacházení se bakalářská práce zaměřuje na vzdělávací aktivity těchto osob a jejich motivaci ke vzdělávání.

Práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, jako je výkon trestu odnětí svobody, trest, jeho účel a funkce. Je zde také legislativní ukotvení těchto pojmů, včetně citací z trestního zákoníku. Teoretická část se dále věnuje vzdělávání dospělých a definicí pojmu motivace.

Část praktická je věnována kvantitativnímu výzkumu, jeho výzkumným otázkám a interpretaci získaných dat z dotazníkového šetření provedeného ve Školském vzdělávacím středisku Světlá nad Sázavou.

Klíčová slova: Výkon trestu odnětí svobody, resocializace, trestný čin, motivace.

ABSTRACT

Bachelor's thesis deals with the topic of education for adults serving a custodial sentence. The thesis deals with the importance of punishment, chastisement and especially with a program of treatment and resocialization of prisoners. Within the treatment program, the bachelor's thesis focuses on the educational activities of these people and their motivation for education.

The thesis is divided into two parts, it has theoretical and practical part. The theoretical part defines the basic concepts such as an execution of imprisonment, the sentence, its purpose and function. There is also a legislative anchoring of these terms, including citations from the Criminal Code. This part further devotes to education and the definition of the concept of motivation.

The practical part is devoted to quantitative research, its research questions and the interpretation of obtained data from a questionnaire survey conducted at the School Educational Center of Světlá nad Sázavou.

Keywords: The serving a term of imprisonment, social rehabilitation, criminal act, motivation.

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat vedoucí mé práce PhDr. Zuzaně Hrnčířkové, Ph.D., která mě při zpracování této bakalářské práce vedla. Děkuji jí za poskytnutí odborných a cenných rad, za podporu, pomoc a trpělivost. Také velmi děkuji pracovníkům a respondentům ze ŠVS Světlá nad Sázavou za jejich sdílnost, ochotu a čas, který věnovali mému dotazníkovému šetření.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 TREST Z POHLEDU PENOLOGIE	14
1.1 TREST.....	15
1.1.1 Funkce trestu	16
1.1.2 Účel trestu	17
1.1.3 Druhy trestů.....	17
1.1.4 Trest odnětí svobody	18
1.2 TYPY VĚZNIC.....	19
2 PROGRAM ZACHÁZENÍ.....	21
2.1 AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ.....	22
2.1.1 Pracovní aktivity	22
2.1.2 Vzdělávací aktivity.....	23
2.1.3 Speciální výchovné aktivity	23
2.1.4 Zájmové aktivity	24
3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	25
3.1 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH VE VÝKONU TRESTU	27
3.2 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ OSOB VE VÝKONU TRESTU	28
4 MOTIVACE.....	30
4.1 DEFINICE MOTIVACE	30
4.2 MOTIVACE KE VZDĚLÁNÍ.....	31
4.3 MOTIVACE ODSOUZENÝCH KE VZDĚLÁNÍ	32
4.3.1 Maslowova pyramida potřeb.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	35
5 ÚVOD PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	36
5.1 CÍLE VÝZKUMU	36
5.1.1 Dílčí cíle výzkumu	36
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	37
5.3 CÍLOVÁ SKUPINA	38
5.4 METODY SBĚRU DAT A REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	38
6 VĚZNICE SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU.....	40
6.1 HISTORIE VĚZNICE.....	40
6.2 PROGRAM ZACHÁZENÍ VE VĚZNICI SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU	41
6.2.1 Zaměstnávání odsouzených	42
6.2.2 Vzdělávání odsouzených.....	42
7 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	44

7.1	CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ SKUPINY	44
7.1.1	Věk odsouzených	44
7.1.2	Délka trestu odnětí svobody	46
7.1.3	Zaměstnanost respondentů před nástupem k výkonu trestu.....	47
7.2	POSTAVENÍ ODSOUZENÝCH ŽEN KE VZDĚLÁNÍ.....	47
7.2.1	Dosažené vzdělání.....	49
7.2.2	Zastoupení odsouzených žen v jednotlivých učebních oborech	50
7.2.3	Zvýšení kvalifikace jako kritérium pro hledání zaměstnání a lepší návrat k běžnému životu	51
7.2.4	Absolvování kurzů v předchozích letech	51
7.2.5	Změna postoje odsouzených ke vzdělání v průběhu výkonu trestu	53
7.3	MOTIVACE ODSOUZENÝCH ŽEN KE VZDĚLÁNÍ	53
7.3.1	Pokračování ve vzdělání	54
7.3.2	Motivační faktory	55
7.3.3	Vnější motivace.....	55
7.3.4	Další faktory motivace odsouzených žen.....	56
7.3.5	Výhody plynoucí ze vzdělávání se ve výkonu trestu	59
8	REAKCE NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY.....	60
8.1	REAKCE NA OTÁZKU A HYPOTÉZU Č. 1	60
8.2	REAKCE NA OTÁZKU A HYPOTÉZU Č. 2	60
8.3	REAKCE NA OTÁZKU A HYPOTÉZU Č. 3	61
8.4	REAKCE NA OTÁZKU A HYPOTÉZU Č. 4	62
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	64
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	66
	SEZNAM OBRÁZKŮ	67
	SEZNAM GRAFŮ	68
	SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Vzdělávání osob ve výkonu trestu, tak zní téma mé bakalářské práce. O tomto tématu jsem měla jasno, jakmile se objevilo v seznamu. Ne proto, že by mi bylo blízké, ale právě naopak, bylo pro mě neprobádaným územím. Dosud jsem se v rámci svých studií setkala již s řadou andragogických, pedagogických teorií a metod aplikovaných v různých etapách vývoje lidského života. Nikdy jsem však o vzdělávání dospělých nepřemýšlela v tomto směru. Domnívám se, že laická společnost nemá o možnosti vzdělání ve věznicích dostatečné povědomí. Můj úsudek pramení především z reakcí mého okolí při vyřčení výběru tohoto tématu. Lidé mají povědomí o aktuálních zločinech, které sledují v médiích. Jejich zájem však ztrácí na hodnotě v momentě, kdy je vyřknut rozsudek a viník je dle nich řádně potrestán. V té chvíli odsouzený i jeho čin vymizí z mysli společnosti a ta trpělivě čeká na další.

Dalo by se tedy říct, že pro mnohé je trest a pykání za něj jediným smyslem vězení. Již málokoho napadne pojem resocializace. Resocializace, lidským povědomím však opomíjený pojem, který můžeme zjednodušeně definovat jako opak socializace. Pojem socializace můžeme chápat jako průběh života jedince, jeho formování a přecházení z jedné životní role na druhou. Resocializaci naopak definujeme jako komplikovaný proces změny či nápravy jedince, který pochybil v procesu standardní socializace.

Co se však děje za zdmi věznic, ve kterých si odsouzení odpykávají svůj trest? Jakou roli hraje vzdělání pro ty, jež se ocitli za těmito zdmi a mřížemi? Co motivuje tyto osoby k získání vyšší kvalifikace? To jsou základní otázky, které mě inspirovaly při uchopení tématu a kterými se zde budu zabývat.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části, část teoretickou a část praktickou. V úvodu teoretické části bude práce zaměřena na definici pojmů trestu a trestání z hlediska penologie. Nedílnou součástí této části je kapitola věnující se programům zacházení a jejich ukotvení v legislativě. Další kapitolu věnujeme vzdělávání dospělých a motivací těchto osob ke vzdělání.

Část praktická je uchopena jako výzkumné šetření, v jehož úvodu budou přestaveny dílčí cíle a otázky tohoto výzkumu. Dále bude představena cílová skupina a konkrétní zařízení,

ve kterém se respondenti v době výzkumu nacházeli. Představíme si jeho stručnou historii a program zacházení v něm poskytovaný. Významná část práce bude využita k interpretaci získaných dat a informací, které budou v práci jak písemně, tak graficky zpracovány.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TREST Z POHLEDU PENOLOGIE

V první kapitole si představíme vědní disciplínu s názvem penologie, její základní pojmy a návaznosti na ostatní vědní obory. Z hlediska penologie rozebere trest, jeho druhy a funkce. Budeme se věnovat konkrétně také trestu odnětí svobody a typům věznic, ve kterých si odsouzení trest odpykávají.

Termín penologie vzniká spojením dvou slov, latinského slova *poena*, neboli trest a řeckého slova *logos*, které do češtiny překládáme jako nauka. Můžeme tedy definovat penologii jako nauku o trestání. Mnoho autorů ve svých publikacích interpretuje definici autorky Černíkové (2002, s. 7). „Penologie je věda o trestu a trestání, která se zabývá jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachatelem trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu.“ Jedná se o multidisciplinární obor, který nepatří mezi standární akademické disciplíny. Penologie není tedy standárním učebním oborem nabízeným k vysokoškolskému studiu, potvrzuje to především obor vzdělání odborných zaměstnanců vězeňských služeb, který je standárně zaměřen spíše na dílčí předměty, jako je právo, psychologie, psychiatrie, pedagogika, sociologie a sociální práce, nikoliv však přímo penologie.

Penologie čerpá své poznatky z mnoha vědních disciplín, které se na první pohled nemusí jevit jako nauky týkající se výkonu trestu či vězeňství. Jako první z těchto vědních disciplín je třeba uvést pedagogiku, která pojímá trest jako součást výchovy a formování osobnosti. Nejedná se však o trest odnětí svobody, který je udělen jako opatření za spáchaný zločin, nýbrž je to prostředek využívaný v mnoha různých formách, především za účelem výchovy dítěte, resp. mladého člověka. Proto se pojmání trestu z pedagogického hlediska nedá plně využít právě pro účely penologie. Mezi další vědní disciplíny, o které se penologie opírá, jsou psychologie, sociologie, právo, medicína, filozofie a další, převážně humanitně zaměřené, vědní disciplíny.

Penologie je v úzké kooperaci s aplikovanými psychologickými a pedagogickými disciplínami, jako je penitenciární pedagogika a penitenciární psychologie. Penitenciární pedagogika je součástí odvětví speciální pedagogiky zabývající se problematikou osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody, především oblastí týkající se výchovy a vzdělávání. Tato disciplína zkoumá vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání odsouzeného

a potřebou dále se formálně vzdělávat, to vše v závislosti na věku a osobnosti odsouzeného. Pro penologii hraje také významnou roli penitenciární psychologie, která je také součástí forenzní psychologie. Ta se zabývá psychologickou stránkou věznění člověka, jeho prožíváním, adaptací, pracovním zařazením vězně a dalšími psychologickými aspekty zacházení s vězněnou osobou.

1.1 Trest

Nejvýznamnějším pojmem pro penologii je jednoznačně trest. Z pohledu penologie lze trest obecně chápat jako jakési způsobení újmy pachateli, kterému předchází porušení či překročení předem stanovených pravidel a zákonů.

Od slova trest se dále odvíjí pojmy jako trestný čin, trestání apod. Definice trestného činu podle § 13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“), zní takto: „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“ Trest a trestání z pohledu jednotlivých autorů problematiky protiprávního jednání však můžeme interpretovat i jinak.

Podle Sochůrka (2007, s. 11) můžeme trest definovat takto: „Trest je jedním ze základních výchovných prostředků. V celospolečenském (sociálním) kontextu je používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je vymezen sociálními normami, zejména právem.“ Trest by podle něj měl být také citelný, až na výjimky jistý a měl by následovat co nejrychleji po provinění.

Z hlediska trestněprávního je trest jedním z prostředků sloužících k ochraně společnosti, který je následkem porušení zejména právních norem a nařízení. Hlavním znakem trestu uděleného za protiprávní jednání je způsobení újmy trestanému zásahem do jeho osobní svobody či způsobení majetkové újmy.

Z hlediska penologie můžeme trest rozdělit na dvě základní roviny, které rozdělují vnímání trestu dle různých pohledů a přístupů. První rovinou je chápání trestu jako ochrany společnosti před pachateli těchto trestných činů. Tento výklad trestu můžeme také chápat

jako jakési zadostiučinění pro společnost, která se po potrestání pachatele cítí bezpečněji a nehrozí jí tak od této osoby již další nebezpečí v podobě trestného činu.

Druhou rovinou tohoto pojmu je potom chápání trestu jako nápravy pachatele, vytváří tak korektivní úlohu v chování odsouzeného a je považována za jakousi formu kompenzace způsobeného činu.

Dle Sochůrka (2008, s. 39) penologie nahlíží na trest a trestání z jiných pozic než trestní právo. Vychází z toho, že:

- *trest je zakotven v právních normách, zejména trestním zákoně a je základním atributem trestní politiky ve vyspělých společnostech,*
- *trest má kvalitativní stránku, která spočívá v zákonnosti uloženého trestu, respektování ochranné i preventivní funkce trestu a adekvátnosti uloženého trestu ke spáchanému skutku,*
- *trest má kvantitativní stránku – délka trestu jako specifická forma kvantifikace nebezpečnosti pachatele a tím potřebná délka ochrany společnosti před ním,*
- *vlastnosti osobnosti pachatele – jsou obtížně definovatelnou množinou fenoménů, které se postupně projevují,*
- *morální profil pachatele – tvoří míra morálního odsouzení jeho kriminálního chování.*

1.1.1 Funkce trestu

Trest má základní funkce, které můžeme vymezit z pohledu toho, jak je trest vnímán. Dle Sochůrka (2007) můžeme tyto funkce rozdělit na čtyři, jimiž jsou informační, motivační, vztahová a preventivní. První z nich, tedy informační, má za úkol pachatele seznámit, v čem konkrétně se prohřešil a v čem bylo jeho chování špatné v souladu se zákonem. Druhou funkcí trestu označujeme jako motivační. Motivační funkce trestu má za cíl zlepšení chování pachatele. Trest je z pohledu této funkce vnímán jako možnost zlepšit své chování a pomocí motivace pohlížet na trest jako na možnost změny, nikoliv jako na omezení odsouzené osoby a tím působení jakékoliv újmy. Vztahová funkce je pak vyjádřením negativního vztahu k odsouzenému, přičemž tento vztah bývá ve většině případů pouze domnělý. Další základní

funkcí je funkce preventivní. Ta má účelně zacílit na to, co dotyčného k činu vedlo. A do budoucna se vyvarovat tomu, co této skutečnosti předcházelo.

1.1.2 Účel trestu

Hlavním účelem trestu ve smyslu trestněprávním je účinná ochrana společnosti. Z tohoto pohledu budeme v rámci této kapitoly také vycházet.

Netík (1991, s. 26) uvádí tři významy účelu trestu:

- ***Izolace pachatele.*** Ta se týká pachatelů, jejichž resocializace či pozitivní korekce chování je z různých důvodů velmi omezená a zároveň velmi nepravděpodobná, jejich pobyt na svobodě je nebezpečný.
- ***Odstrašení.*** Zkušenost lidstva potvrzuje jeho omezenou účinnost, protože působí převážně jako brzdící mechanismus pro ty jedince, kteří se sociálně patologického chování dopustí jen výjimečně (hrozba trestem pro většinu populace znamená úzkost).
- ***Regulace chování.*** Rozumí se tím zejména změna chování ve smyslu opuštění nežádoucích návyků, sociálních skupin, vazeb, způsobů chování, hodnotové orientace apod., které v příčinném vzorci kriminálního chování hrají významnou roli.

Veřejnost má v povědomí především účel ochrany společnosti, což by mělo za výsledek pouze jakousi izolaci pachatele od okolního světa za účelem ochrany dalších potenciálních obětí trestné činnosti a zadostiučinění společnosti, že byl pachatel patřičně potrestán. Jen zřídka veřejnost chápe výkon trestu jako pokus o nápravu a šanci pro pachatele se napravit a změnit svůj pohled k protiprávnímu jednání, tedy jako resocializaci.

1.1.3 Druhy trestů

Trestní zákoník stanovuje veškeré trestní sankce, zásady pro jejich ukládání, výkon těchto sankcí a dohled nad těmito sankcemi v České republice.

Dle § 52 odst. 1 trestního zákoníku lze pachatelům soudem uložit tyto tresty:

- trest odnětí svobody,

- domácí vězení,
- trest obecně prospěšných prací,
- trest propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- zákazu činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztrátu vojenské hodnosti,
- vyhoštění.

Dále je dle platné legislativy možné uložit pachateli více trestů za jeden trestný čin. V případě, že je uloženo více trestů, lze uložit každý samostatně nebo uložit více trestů vedle sebe. Zákon dovoluje tyto tresty kombinovat, je možné tedy udělit například finanční sankci (peněžitý trest) a zároveň zákaz činnosti. Ne vždy však lze tresty kombinovat. Trestní zákoník při kombinování trestů postupuje zcela logicky a nelze tak kombinovat například tresty odnětí svobody a obecně prospěšné práce z důvodu, že jeden trest vylučuje výkon trestu druhého. Stejně tak soud nemůže uložit dva tresty vedoucích ke stejnému závěru, jinak řečeno nelze uložit dva tresty se stejným důsledkem za jeden trestný čin, např. vyhoštění společně s trestem zákazu pobytu či peněžitý trest společně s trestem propadnutí majetku.

1.1.4 Trest odnětí svobody

Z již uvedených informací je patrné, že trest odnětí svobody je pouze jedna z mnoha alternativ trestů, které mohou být pachateli uděleny. Dle legislativy se řeší mimo jiné forma trestu odnětí svobody, mezi které patří odnětí svobody s dohledem, s dozorem, s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou. Všechny tyto diferencované formy trestu odnětí svobody jsou vykonávány na území věznic České republiky, přičemž umístění do určitého typu věznice závisí na závažnosti spáchaného trestného činu a na stupni narušení daného pachatele.

Pokud zde hovoříme o trestu odnětí svobody, je třeba zmínit, že laická veřejnost ho chápe jako potrestání jedince, který spáchal zločin. Je však třeba zmínit, že trest odnětí svobody se netýká pouze osoby odpovědné za zločin, ale má vliv i na další osoby, mezi které patří její rodina, přátelé a známí. Ti jsou taktéž značně ovlivněni, a to například ztrátou příjmu odsouzeného či citovou ztrátou. Veřejnost pohlíží na pachatele ve velké míře jako na člověka, kterého je třeba od společnosti izolovat. Nedokážou si však představit, že na téže osobě, která spáchala zločin, závisí i život jiných lidí a tím, že zločin spáchal, je třeba i nevědomky dostat do obtížné situace. Mimo pozitivních názorů na nápravu pachatele se mezi odborníky hovoří i o negativních dopadech na vězněné osoby a její okolí, což může mít za příčinu nabourání psychiky a ztrátu naděje k nápravě.

Dle § 1 zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „ZVTOS“), je: „Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti. Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.“

1.2 Typy věznic

Do konkrétní věznice odsouzeného umísťuje Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Volba této věznice závisí na mnoha faktorech, zejména na tom, jaký z programů zacházení je v dané věznici realizován a zda není věznice příliš vzdálená od místa pobytu rodiny a blízkých odsouzeného (ZVTOS).

Věznice oddělují odsouzené do různých typů vězňů i dle dalších kritérií, jako je pohlaví, věk (mladistvý a dospělý), úmysl trestného činu, dle počtu opakovaného odsouzení, dle duševních poruch a poruch chování, na trvale pracovně nezařazené a na odsouzené s uloženým ochranným léčením. Všechny z těchto rozdělení je třeba určit při rozsudku trestu či v průběhu jeho výkonu. A to především proto, aby těmto skupinám byl poskytnut správný systém reedukace a potřebná speciální péče.

Dle § 39a odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., Trestního zákona odsouzení výkon trestu tedy absolvují v těchto typech věznic:

- **S dohledem pachatele**, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.
- **S dozorem pachatele**, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.
- **S ostrahou pachatele**, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.
- **Se zvýšenou ostrahou pachatele**, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi, kterému byl za zvlášť závažný trestný čin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl souzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo výkonu trestu.

2 PROGRAM ZACHÁZENÍ

Kapitola dva navazuje na trest a jeho výkon z pohledu možností resocializace a programů zacházení. V rámci kapitoly legislativně a systematicky představíme programy zacházení a vzdělávací aktivity, které pod něj spadají.

Dle platné legislativy je program zacházení popsán v § 41 ZVTOS. Interpretovaný postup výběru programu zacházení je následující. Program zacházení si odsouzený vybírá na úplném začátku výkonu trestu po absolvování vyšetření a nástupu do věznice. Tam je odsouzený podroben vyšetření lékaře, psychologa a sociálního pracovníka. Ti vytvoří diagnostiku, díky níž je odsouzený zařazen do určitého programu zacházení. Při zařazování do jednotlivých programů je dbán značný zřetel na resocializaci, život po propuštění a formování nových životních cílů a motivace. Odsouzení jsou také zařazováni do programů v závislosti na jim poskytnutou potřebnou péči. Dalším kritériem rozdělení do programů zacházení je závažnost spáchaného trestu, dle kterého se určí vhodný nápravný či výchovný program.

Dle § 2 odst. 2 ZVTOS je stanovena „povinnost jednat s odsouzenými ve výkonu trestu tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovat takové postoje a dovednosti odsouzených, které jim pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život.“ Na základě této myšlenky vznikly programy zacházení, které mají značnou oporu v zákoně a těší se i značné podpoře personálu věznic. Úloha resocializace vězňů je velmi zásadní, ale ne vždy snadno dosažitelná. Pohlíží se na ni jako na naději pro lepší návrat do běžného života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

Program zacházení obsahuje různorodé aktivity, ke kterým se při jejich realizaci přistupuje diferencovaně v závislosti k jednotlivým vězněným osobám. Program je utvářen za pomoci nejen odborníků, ale také samotného odsouzeného. Odsouzený může do značné míry ovlivnit výběr programů, které již prošly separací vězeňské služby a které je daná věznice schopna zrealizovat. Program zacházení se týká osob odsouzených alespoň ke třem po sobě jdoucím měsícům.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „ŘVTOS“), zavádí dělení typů programů zacházení dle míry rizik

(program minimálního zacházení, program standardního zacházení, program speciálního zacházení, program výstupního zacházení). V případě nespolupráce odsouzeného při výběru programu se musí odsouzený zúčastnit alespoň minimálního programu zacházení, který stanoví vnitřní řád dané věznice.

2.1 Aktivity programu zacházení

text Před jmenovitým výčtem aktivit je třeba zmínit, že nedílnou součástí programu zacházení je mimo jiné určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, včetně s tím spojené účasti na pracovní terapii. Nepochybně zde řadíme i aktivity zaměřené na vzdělání a další činnosti, jejichž cílem je předpoklad, že odsouzený bude schopen návratu do řádného a samostatného způsobu života.

Mnoho autorů ve svých publikacích dělí programy zacházení na spoustu dílčích aktivit, které však můžeme i dle § 36 ŘVTOS kategorizovat do následujících:

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciální výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- oblast utváření vnějších vztahů.

2.1.1 Pracovní aktivity

Biedermanová a Petras (2011) ve své práci pojímají pracovní aktivity, jakožto udržení pracovních návyků u těch, co již mají tyto návyky zakotveny z předchozích zaměstnání před výkonem trestu odnětí svobody. A naopak vytvoření těchto návyků u osob, jež si je prozatím nebyly schopny, nebo nemohly, osvojit. Důležitou roli hrají pracovní aktivity také z hlediska ekonomiky. Odsouzenému za odvedenou práci náleží finanční odměna, z níž odsouzený může hradit finanční náklady, kterými jsou například výživné na děti, dluhy či náklady spojené se samotným výkonem trestu.

Pracovními aktivitami programu zacházení se dle § 36 ŘVTOS rozumí:

- zaměstnávání,
- práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice,
- pracovní terapie vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.

2.1.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělání je již řadu let považováno za zásadní prvek sloužící k nápravě vězňů. Mnozí odsouzení nedisponují při nástupu k výkonu trestu ani dokončeným základním vzděláním. Nehledě na to, že řada z těch, kteří základní vzdělání mají, jej získali na půdě zvláštních škol a nápravných zařízení. Není tak třeba zdůrazňovat, jak potřebné vzdělávací aktivity v programu zacházení v tomto prostředí jsou. Procento vězňených osob bez základního vzdělání se z dlouhodobého hlediska stále zmenšuje, stále je však potřeba v rámci programu zacházení ponechat možnost dokončení základního vzdělání a gramotnosti.

Odsouzenému byl nástupem do výkonu trestu odnětí svobody omezen či přerušen výkon určitých ústavně zaručených práv v svobod, nikoli však práva na vzdělání. Právo na vzdělání je v Ústavě České republiky zařazeno v čl. 33 Listiny základních práv a svobod. A nesmí být tedy nikomu odepřeno.

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se dle § 36 ŘVTOS rozumí:

- vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm,
- vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu),
- vzdělávání v korespondenčních kursech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.

2.1.3 Speciální výchovné aktivity

Aktivitami, které jsou v § 36 odst. 5 ŘVTOS definované jako speciální výchovné, můžeme rozumět aktivity zaměřené na formování chování odsouzeného z pohledu speciální pedagogiky, psychologie a terapeutického působení, které jsou vedené kompetentními zaměstnanci příslušné instituce.

Tyto aktivity jsou dle § 36 odst. 5 ŘVTOS zaměřeny na:

- oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti,
- rizika a kriminogenní potřeby,
- osobnost odsouzeného,
- změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného.

2.1.4 Zájmové aktivity

Zájmové aktivity programu zacházení jsou variantou pro odsouzené, jak trávit volný čas. Jedná se o aktivity, jejichž cílem je péče o fyzické a duševní zdraví odsouzeného. Odsouzený se zde má možnost seberealizovat a účastnit se interakce s ostatními vězni. Smyslem těchto aktivit je odsouzené naučit smysluplné organizaci volného času. Mají tak možnost změnit svůj životní styl a opustit věznici s vědomím, jak aktivně a smysluplně trávit svůj volný čas i mimo zdi věznice. Zároveň získají z těchto aktivit nové vědomosti, schopnosti a sociální dovednosti, které mohou mít kladný vliv na jejich resocializaci.

Konkrétní nabízené zájmové aktivity se v jednotlivých věznicích liší. Mezi často nabízené aktivity z programu zacházení patří například: šachy, stolní tenis, společenské hry, hudební, akvaristický či keramický kroužek, kurz vaření a kroužek výuky cizích jazyků.

2.1.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Jedná se o oblast týkající se vazeb odsouzeného s vnějším světem, především tak chápeme jeho rodinu, přátele a známé, kteří se nachází mimo prostor vězeňského zařízení. Oblast utváření vnějších vztahů má pomoci snazší adaptaci do občanské společnosti, proto v rámci tohoto programu mají odsouzení nabýt znalosti a dovednosti k adaptaci potřebné.

Mezi činnosti spojené s touto oblastí patří například návštěvy, setkání odsouzeného s rodinou, telefonáty a korespondence s přáteli. Při setkání s manželkou či družkou je v určitých případech možno strávit spolu i několik hodin bez dozoru zaměstnanců věznice. Vše samozřejmě za daných podmínek a pravidel.

3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Tato kapitola je věnována vzdělávání dospělých. V úvodu si z obecného hlediska představíme vědní obor Andragogika a koncepci celoživotní vzdělávání. Rozdělíme andragogiku na dílčí podobory a vysvětlíme si, čím se jednotlivé obory zabývají. V podkapitolách se v návaznosti budeme věnovat specifikům vzdělávání dospělých ve výkonu trestu a možnostem vzdělání, které jsou těmto osobám poskytovány.

Vzděláváním dospělých se zabývá vědní a studní obor Andragogika. Andragogika stejně jako pedagogika a geragogika spadá pod vědy o výchově člověka. Zabývá se však vlastními vědeckými otázkami v oblasti edukace dospělých. Andragogika stejně jako ostatní vědy provádí vlastní výzkum s cílem vytvořit soustavu poznatků a zákonitostí pro ni specifických, a to oproti jiným vědním disciplínám. Zaměřuje se na dospělého člověka, jeho specifické vzdělávací potřeby. Přistupuje individuálně k dospělému člověku v interakci s okolními vlivy a prostředím, v němž se právě nachází. Andragogika navazuje a přejímá mnohé poznatky z příbuzných vědních disciplín, jako je například psychologie, sociologie, filozofie, pedagogika a antropologie. Rozmanitost těchto věd formuje andragogiku jako komplexní multidisciplinární vědu zaměřující se na odlišnosti a individuality ve sféře vzdělávání dospělých, s důrazem na aplikaci těchto poznatků v reálné praxi. (Prusáková, 2005)

V koncepci celoživotního vzdělávání je andragogika chápána jako kontinuální proces učení člověka, ve kterém získává, rozšiřuje a zdokonaluje schopnosti a kompetence po celý svůj život. V návaznosti na celoživotní vzdělání je třeba zmínit Světovou deklaraci vzdělání pro všechny (tzv. Jomtienská deklarace). V této deklaraci se prohlašuje, že: "Každý člověk – děti, mladí i dospělí – bude mít prospěch z možností, které nabízí vzdělání a které budou vytvořené uspokojením základních vzdělávacích potřeb." (MŠMT, online)

Základní principy současného přístupu andragogiky k dalšímu vzdělávání. Podle Beneše (2008, s. 120) jimi jsou:

- *princip stálého učení,*
- *důraz na sebevzdělávání a sebeorganizování učení jedince nebo týmu,*
- *hledání možností růstu, ne deficitů,*

- *zaměření na rozvoj kompetencí, odbornosti, osobnosti, metodiky,*
- *učení s důrazem na vlastní styl a metody,*
- *kontext reálných situací a řešení konkrétních problémů,*
- *programy šité na míru,*
- *provázanost potřeb jednotlivce a organizace,*
- *eficience vynaložených prostředků (vzdělávat tam, kde je to opravdu potřeba),*
- *zodpovědnost všech aktérů vzdělávání.*

Personální andragogika aplikuje andragogické poznatky v praxi, a to především při práci s lidmi ve firmách a organizacích. Jejím cílem je formování teorií a strategií zaměřených na pomoc a péči zaměstnancům a při tvorbě jejich hodnocení a motivace. Využívá se v rámci rozvoje, vzdělávání zaměstnanců a radíme ji také jako součást profesní andragogiky.

Sociální andragogika je zaměřena především na edukaci a reedukaci dospělých v sociální oblasti. Zkoumá souvislost a vlivy mezi schopností dospělého se vzdělávat a sociálním prostředím či situací jedince za účelem nalézt správné řešení různých krizových situací. Pomáhá se dospělým začlenit do společnosti. Cílem sociální andragogiky je zlepšení sociálních vztahů a pojetí sociálních rolí. Sociální andragogika se zaměřuje na různé rizikové a sociálně znevýhodněné cílové skupiny, které vyžadují zvláštní pozornost a péči.

Speciální andragogika je obor andragogiky zaměřený na vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením. Sociální andragogika čerpá především z příbuzného oboru, jímž je sociální pedagogika. Formuje a aplikuje specifické metody, které umožňují zdravotně postiženým jedincům získat přiměřenou kvalifikaci. Sociální andragogika se zabývá uplatněním těchto osob na trhu práce za pomoci profesních a rekvalifikačních kurzů.

Předmětem **kulturní andragogiky** je pomoc člověku udržet si kulturní kompetence prostřednictvím kulturně výchovné, vzdělávací, zájmové a občanské činnosti. Přispívá k zachování ustálených hodnot, postojů a vzorců chování, které jsou charakteristické pro určitou etnickou skupinu či národ.

Gerontagogika je aplikovaná andragogická disciplína věnující se problematice vzdělávání dospělých a seniorů. Určuje vzdělávací potřeby této cílové skupiny, a to v kontextu stárnutí a zvládání nenadálých životních situací. Hlavním cílem je zvyšování kvality života a mezigeneračních vztahů.

3.1 Vzdělávání dospělých ve výkonu trestu

Legislativně vzdělávání odsouzených upravuje § 46 ŘVTOS. Hovoří se zde o podmínkách, které definují předpoklad odsouzeného se vzdělávat. Mezi tyto podmínky patří především zdravotní způsobilost odsouzeného ke konkrétnímu vzdělávacímu programu. Dále je zde řešena problematika zajišťování vzdělání v dané konkrétní věznici dle toho, zda má příslušné zřízené odloučené pracoviště, které poskytuje vzdělávání či nikoli. Z čehož následně vyplývá, zda bude ke vzdělání využito právě ono přidružené pracoviště, nebo v případě, že jej daná věznice nemá, bude vzdělávání zajišťovat oddělení výkonu trestu.

Specifika v zajištění vzdělání mají například mladiství, u nichž se zajišťuje vzdělávání pomocí spolupráce mezi vězeňskou službou, příslušnými školami a orgány státní správy. Co se týče dokladu o získaném vzdělání, obdrží ho odsouzený ve stejné podobě jako osoba, která vzdělání absolvovala ve svém běžném občanském životě. V opačném případě by doklad mohl být považován za diskriminaci odsouzených osob, u nichž by zbytečně poukazoval na výkon jejich trestu odnětí svobody. Odsouzený má taktéž možnost po ukončení trestu ve studiu pokračovat, a to v příslušné škole. Odsouzeným s nízkým nebo středním zabezpečením smí věznice umožnit na povolení ředitele tohoto zařízení navštěvovat běžnou školní docházku. Této možnosti se využívá, především pokud se jedná o věznice pro mladistvé.

Věznice, které poskytující některou z těchto forem vzdělávání, mají v rámci této služby povinnost zaopatřit vhodné podmínky pro odsouzené a jejich studium. A to především co se týče organizace, poskytnutí prostoru a výpočetní techniky zaopatřené a kontrolované danou věznicí.

3.2 Možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu

Vzdělávání poskytované odsouzeným řadíme dle § 36 ŘVTOS do tří kategorií:

- vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm,
- vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu,
- vzdělávání v korespondenčních kursech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.

První kategorií je vzdělání formální, tedy to, které probíhá a zajišťuje Střední odborné učiliště Vězeňské služby, a které v České republice poskytuje devět odloučených pracovišť určených k tomuto druhu vzdělávání. Formální vzdělání poskytuje většinou nabídku oborů převážně z oblasti řemesel. Mezi tyto řemesla patří například obráběč kovů, dřevařská výroba a strojírenské práce. Obory zde bývají dvouleté a tříleté. I to bude jeden z důvodů, proč se tato forma vzdělávání těší značnému zájmu na straně odsouzených. Další výhodou tohoto vzdělání je dosažení vyššího než základního stupně vzdělání.

Druhou, už ne tak oblíbenou formou vzdělávání odsouzených, je to neformální. Je to forma vzdělávání organizovaná a kontrolovaná oddělením výkonu trestu. Odehrává se přímo v prostorách věznice a jedná se převážně o akreditované a neakreditované kurzy, školení, přednášky a semináře, z jejichž absolvování pro odsouzené neplyne dosažení žádného stupně vzdělání. Přesto je neformální vzdělávání považováno za důležitý aspekt při resocializaci vězňů, při kterém si i přes nedosažení stupně vzdělání odsouzený zvyšuje svou kvalifikaci. Navíc můžeme neformální vzdělávání odsouzených považovat za určitou formu celoživotní vzdělávání, které je důležité nejen pro rekvalifikaci odsouzených osob, ale i u běžných občanů.

Třetí forma vzdělání odsouzených je provozována prostřednictvím externích institucí, kterými jsou základní, střední, vyšší odborné a vysoké školy. Tato forma vzdělávání je velmi komplikovaná z pohledu zajištění bezpečného přesunu odsouzeného do dané instituce. Využívá se tedy jen zřídka, a to i proto, že možnost využít tuto formu studia je podmíněno řadou výjimek, které je třeba odsouzenému udělit. Pro odsouzeného z toho plynou jisté výhody, které jsou podmíněny řádným plněním svých povinností a vzorným chováním.

Z čehož plyne, že toto privilegium není možné poskytnou všem odsouzeným osobám a uděluje se spíše výjimečně.

4 MOTIVACE

Tato kapitola je věnována motivaci. Navazuje tak na předchozí vzdělávání dospělých a věnuje se právě i motivaci ke vzdělávání. V úvodu kapitoly vymezují pojem motivace, který dále specifikují na motivaci ke vzdělání odsouzených, včetně interpretace motivace opřené o Maslowovu pyramidu potřeb.

Pojmem motivace můžeme označit proces působení vnějších a vnitřních stimulů na jedince či skupinu lidí. Samotný proces motivace interpretuje snahu jedince dosáhnout určitý vytyčený cíl. Je to soubor faktorů, jež působí na naši snahu vynaloženou ke splnění cíle, kterým je dosáhnout zlepšení či redukce aktuálního stavu.

„Smyslem motivace je nenásilné vytvoření pozitivního přístupu k něčemu, často k nějakému výkonu či typu chování. Slovem motivace se obvykle označuje jak proces, tak jeho výsledek – tedy skutečnost, že se něco děje (někdo na někoho nějak působí), stejně jako fakt, že něco existuje (konkrétně onen zmíněný pozitivní přístup).“ (Plamínek, 2015, s. 16)

4.1 Definice motivace

Pojem motivace a jeho původ můžeme najít v latinských slovech *motio* neboli síla a *movere* neboli rozpohybovat. Mnoho autorů definuje pojem motivace ve spojitosti s chováním nebo pocity. Plháková (2003, s. 19) definuje motivaci jako: „souhrn všech intrapsychických dynamických sil neboli motivů, které zpravidla aktivizují a organizují prožívání a chování s cílem změnit neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního.“

Dle (Nekonečného, 1996) rozděluje motivaci na:

- **Motivace vnitřní** je proud motivační energie vyvolaný potřebou vzniklou na základě vnitřní situace jedince, pociťovaným nedostatkem.
- **Vnější motivace** je vyvolána podněty působícími na jedince z jeho vnějšího okolí. Některé vnější podněty se mohou stát motivátory jednání jen v případě adekvátního vnitřního ladění daného stavem pocitu či potřeby.

Vnější a vnitřní motivaci můžeme také chápat jako vlastní iniciativu či nátlak okolí, proto bychom měli v rámci této kapitoly zmínit motivaci:

- **Pozitivní:** jedná se o určitý posun motivovaný něčí podporou, který nás kladně namotivuje ke změně chování.
- **Negativní:** jedná se určitý posun motivovaný naopak strachem a nátlakem okolí, který na nás působí negativně, přesto však nás motivuje ke změně.

Nemůžeme vždy jistě určit, který způsob motivace vede jedince k lepšímu výkonu, protože, jak už jsme zmínili výše, jedná se o naprosto individuální vnímání motivace. Z praxe však víme, že vlastní vnitřní motivace, která vychází ze sebekritiky, není nikdy zdaleka tak účinná, jako vnější pozitivní motivace, která vychází z vidiny lepších zítřků, bez kritiky původního stavu.

4.2 Motivace ke vzdělání

Motivace ke vzdělání je určitý proces podnětů, které upravují jednání člověka pro dosažení již konkrétního cíle, jímž je vzdělání. Z hlediska motivace ke vzdělání je podstatná motivace pozitivní, která má za účel nás motivovat k dobrým studijním výsledkům. Působí zde také motivace negativní, již je v tomto případě povědomý strach z neuplatnění se na trhu práce bez patřičného vzdělání. Neúspěchy, které ve vzdělávání prožíváme, jsou také určitou motivací ke zlepšení, nesmí však být vnějšími faktory kladen přehnaný důraz, který má na vzdělání spíše demotivační účinky. Výše uvedené informace se týkají spíše vzdělání formálního, jež bývá kategorizované věkem do 26 let věku člověka.

Další typ vzdělání, jež je podmíněno motivací, je vzdělání tzv. další neboli profesní. Jedná se o firemní vzdělávání, doplňování vzdělání či rekvalifikace zaměstnanců, ale patří sem i vzdělávání zájmové, které je čistě spontánním chováním jedince, který chce rozšířit své znalosti a dovednosti. V takovémto případě hovoříme o vnitřní, ve většině případů pozitivní motivaci, jež nás dovede k vytyčenému cíli.

Studijní motivace se umocňuje (Andromedia, Motivace ve vzdělávání):

- *jednoznačností smyslu a cíle vzdělávacího procesu,*
- *jednoznačnou návazností na stávající stav vědomostí, znalostí a dovedností,*
- *sledováním, hodnocením (pozitivním a konstruktivním) a informováním o studijním výkonu,*

- *atmosférou uspokojování potřeb, společenského i vnitřního prožívání úspěchu a nabýváním na prestiži,*
- *přátelskou atmosférou a určitou dávkou náklonnosti a sympatie (která by se měla týkat i textů – především v distančním vzdělávání),*
- *členěním studia do logických a pochopitelných celků,*
- *užíváním didaktických nástrojů – u dospělých je velmi významné, považuje-li je učitel (lektor) za partnery a nezatlačuje-li je do role žáka.*

4.3 Motivace odsouzených ke vzdělání

Je třeba si uvědomit, že každého člověka motivuje něco jiného, proto je třeba tuto kapitolu brát se značným odstupem, spíše jako nejčastější motivaci odsouzených ve vztahu ke vzdělání. Vůbec základem k úspěšnému absolvování některé z možností vzdělání je ztotožnění se odsouzeného s faktem, že vzdělání je pro něj kladným, reálným a praktickým východiskem z možného nepřetržitého koloběhu kriminality. A že zvýšení jeho znalostí a kompetencí může v jeho budoucnosti znamenat lepší adaptaci ve společnosti, zaměstnání a může tím tak zamezit opakovanému protiprávnímu jednání, které může mít za příčinu opakovaný pobyt za zdmi některé z věznic

4.3.1 Maslowova pyramida potřeb

Motivaci odsouzených lze uchopit mnoha způsoby. V dostupné literatuře najdeme řadu metod určených pro zjištění potřeb, jež podmiňují motivaci. V rámci této práce však nebudeme citovat žádnou z nich, nýbrž uvedeme vlastní interpretaci motivace ke vzdělávání, opřenu o jednu z nich. Konkrétně se bude jednat o Maslowovu pyramidu potřeb.

Potřeby člověka jsou klíčem k jeho motivaci. Nemusí to být však potřeby pouze vědomé, ale také intuitivní neboli podvědomé. Pokud člověk nemá potřebu a cíl, nic ho nevede k tomu, aby se zlepšil. Motivace je složená z mnoha faktorů, a proto zde motivaci ke vzdělávání popisujeme následovně:

Obrázek č.1: Maslowova pyramida

Zdroj: (Wikipedia, Maslowova pyramida, online)

Základní pilíř označený jako **fyziologické potřeby**. Mnoho lidí by zřejmě vzdělání do tohoto pilíře nezařadilo. Dle našeho názoru záleží jen na interpretaci. Z pohledu motivace ke vzdělání bychom ho mohli chápat jako jakousi záruku zajištění fyziologických potřeb. Zárukou by v tomto případě bylo získané vzdělání, jehož pomocí získáme možnost lépe se začlenit do společnosti a získat tak lepší zaměstnání, které nám poskytne potřebné finanční zdroje k zabezpečení právě zmíněných fyziologických potřeb. V rámci tohoto pilíře tedy stavíme vzdělávání do pozice záruky, která poskytne odsouzenému možnost zabezpečit sebe, popřípadě svou rodinu, alespoň co se týče fyziologických potřeb.

Dalším pilířem pyramidy je **potřeba jistoty a bezpečí**. Z pohledu motivace ke vzdělání lze na tuto potřebu reagovat jako na možnost uplatnění vzdělání ve svém budoucím životě. Potřebuj jistoty lze i v tomto případě částečně zajistit stálým zaměstnáním a pocit bezpečí bychom mohli chápat jako motivaci k ukončení svého kriminálního života, ve kterém se často ocitáme v nebezpečných a nekomfortních situacích. Zde tedy stavím vzdělávání jako možnost zajištění si bezpečné budoucnosti bez návratu do kriminálního prostředí.

Třetí pilíř pyramidy hodnot interpretuje **potřebu člověka včlenit se do společnosti**. Řadíme sem především sociální potřeby a pocit sounáležitosti. Odsouzený je svým způsobem nedobrovolně začleněn do skupiny lidí právě v rámci výkonu jeho trestu. Je však třeba si upřesnit, do jaké skupiny či společnosti patříte, a do jaké skupiny patřit chcete. I v rámci

programu zacházení najdeme činnosti, které odsouzenému mají pomoci zorganizovat si svůj volný čas po výkonu trestu aktivně a smysluplně. Proto se v tomto případě příkláním ke vzdělávání jako k možnosti získání si nových přátel, lepšího zapadnutí do kolektivu a snazší komunikaci v nové sociální skupině.

Do předposledního pilíře zasazujeme **potřebu uznání a ocenění**. Zde je motivace zcela lehce definovatelná. Člověk už v počátečních stádiích formování osobnosti touží být uznán a oceněn. Odsouzeného by tak z hlediska této potřeby mohlo motivovat právě uznání blízkých, známých a například i potencionálních zaměstnavatelů. Zde tedy stavíme motivaci ke vzdělání do potřeby pocitu úspěchu, který si zaslouží uznání od okolí odsouzeného.

Posledním pilířem je **potřeba seberealizace**. Tato potřeba je založená zcela na motivaci. Seberealizace a osobní rozvoj jdou ruku v ruce se vzděláváním. Nemusí se zde jednat přímo o vzdělání formální, po kterém se můžete pyšnit získáním některého ze stupňů dosaženého vzdělání. Jde zde spíše o realizaci a rozvoj všech schopností, talentů, dovedností a znalostí jedince. V tomto případě je motivace ke vzdělávání chápána jako komplexní a smysluplný rozvoj odsouzeného. Je samozřejmé, že seberealizace musí směřovat k resocializaci, nikoliv k prohloubení kriminálních sklonů. Proto je zapotřebí si v rámci svého rozvoje zvolit správnou, doporučenou vzdělávací aktivitu v rámci programu zacházení.

Závěrem teoretické části bych ráda navázala na část praktickou. V rámci této části jsme se seznámili se smyslem a funkcí trestu odnětí svobody z pohledu penologie. Vymezili jsme možnosti nabízeného vzdělání pro odsouzené v rámci programu zacházení a přiblížili pojem motivace, který je zároveň i hlavním pilířem pro výzkumné šetření obsaženého v části praktické.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ÚVOD PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část je věnována výzkumnému šetření zaměřenému na vzdělávání dospělých ve výkonu trestu odnětí svobody, především pak motivací a postojem s ním spojeným. Důležitý pro tuto část je aktuální postoj k trestání v dnešní době, který již nespočívá jen v potrestání pachatele, ale také v nápravě s cílem lepšího návratu do běžného života. Mezi veřejností se najdou mnozí, kteří nevědí o tomto postoji a vzdělání vězňů jim tak přijde zbytečné a příliš honosné pro odsouzené. Jak už ale v této práci zmiňuji, právo na vzdělání je ukotveno v Listině základních práv a svobod a nesmí tak být nikomu odepřeno. Vzdělání je jedním ze zásadních prvků, které napomáhají k resocializaci vězňů. Ti během svého trestu mají možnost doplnit si vzdělání o formálně uznávaný stupeň a pokračovat dále i na svobodě.

Výzkumné šetření se tedy zabývá motivací a postoji odsouzených ke vzdělání. Šetření proběhlo ve Věznici Světlá nad Sázavou a jí přidruženému vzdělávacímu zařízení Školské vzdělávací středisko Věznice Světlá nad Sázavou, dále jen („ŠVS“). Podkladem pro tuto výzkumnou část je dotazníkové šetření provedené s respondenty navštěvující právě výše zmíněné vzdělávací středisko.

5.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem praktické části je analýza přístupu odsouzených ke vzdělání ve věznici i mimo ni, respektive po ukončení jejich trestu. Cílem je zjistit, jaká skupina osob nejčastěji ŠVS navštěvuje a jaké je jejich vzdělání a zaměstnání při nástupu k výkonu trestu. V rámci tohoto výzkumu se budeme dále zabývat nejčastější motivačními faktory této skupiny ke vzdělání a reakcí jejich okolí. Širší pojetí cílů bude konkretizováno v rámci podkapitoly dílčí cíle.

5.1.1 Dílčí cíle výzkumu

Výzkumné šetření se bude značně opírat o dotazník a odpovědi v něm uvedené, a to odsouzenými navštěvujícími ŠVS.

Charakteristika cílové skupiny, otázky směřují k charakteristice cílové skupiny, která se týká věku odsouzených, délky jejich trestu a uplatněním na trhu práce před nástupem k výkonu trestu.

Postavení odsouzených ke vzdělání, řada otázek směřujících k aktuálnímu přístupu a chápání vzdělání, zda už některé z takovýchto možností využili již v minulosti a aktuálního vzdělání ve vztahu s předchozím zaměstnáním.

Identifikovat motivační faktory odsouzených ke vzdělání, otázky dotazující se na podporu okolí a vlastní motivaci. Zjištění výhod pro vzdělávající se odsouzené a jejich váhu pro jejich motivaci ke vzdělání

5.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě otázek z dotazníkového šetření a stanovených cílů byly zformulovány následující otázky a hypotézy (H).

- **Otázka 1:** Existují významné rozdíly v dosaženém vzdělání u odsouzených ve ŠVS, jaký stupeň vzdělání bývá před nástupem k výkonu trestu nejčastější?
H1: Předpokladem je, že odsouzení z velké většiny dosahují pouze základního stupně vzdělání.
- **Otázka 2:** Existují mezi odsouzenými různé zdroje motivace ke vzdělání převažuje vnější či vnitřní motivace?
H2: Předpokládáme výskyt spíše vnější motivace, tedy motivaci od jejich okolí, rodiny a přátel.
- **Otázka 3:** Existuje významný vztah mezi délkou trestu a dosaženým stupněm vzdělání odsouzených?
H3: Předpokládáme, že respondenti s nižším stupněm vzdělání zaujmají větší procento vyšších trestů.
- **Otázka 4:** Existuje významný vztah motivace odsouzených ke vzdělání s jejich aktuální situací tedy výkonem trestu odnětí svobody?
H4: Předpokládáme, že situace a okolní prostředí, ve kterém se odsouzení nacházejí, má významný podíl na jejich motivaci ke vzdělávání.

5.3 Cílová skupina

Cílovou skupinou pro tento výzkum je 55 žen aktuálně navštěvujících ŠVS Světlá nad Sázavou, přičemž je třeba uvést, že 20 žen se neúčastnilo dotazníkového šetření z důvodu problému se čtením a psaním, všech těchto 20 žen aktuálně navštěvuje kurz doplnění základního vzdělání a jsou tak zahrnuty to grafů a analýz týkajících se jen některých z výzkumných otázek. V rámci interpretace dat bude vždy poukázáno na započtení těchto respondentů do výsledku šetření.

Volba cílové skupiny byla z důvodu jednotnosti pohlaví a konkrétního navštěvovaného zařízení záměrná. Všechny ženy jsou taktéž aktuálně ve výkonu trestu odnětí svobody, který si odpykávají ve věznici Světlá nad Sázavou. Další specifika cílové skupiny budou uvedena v rámci výsledků z dotazníkového šetření.

5.4 Metody sběru dat a realizace výzkumného šetření

Získávání informací probíhalo pomocí kvantitativní metody, konkrétně dotazníkem vytvořeným autorkou práce. Dotazník byl k výzkumnému šetření využit z důvodu vyššího počtu respondentů a vyšší pravděpodobnosti shodných odpovědí. Dalším kritériem pro výběr dotazníku byla anonymita respondentů s předpokladem uvedení pravdivých odpovědí.

Vzhledem k epidemiologické situaci nebylo možné provést rozhovor či návštěvu zařízení a v případě poskytnutí rozhovoru je možné předvídat větší procento nepravdivých odpovědí už jen z důvodu, že u rozhovoru s odsouzenou je přítomen zaměstnanec věznice.

Respondenti byli seznámeni s faktem, že dotazník je anonymní a pro jaké účely slouží, chtěli jsme tak předejít možnosti pocitu hodnocení zařízení ŠVS věznicí či jiným zařízení a tím i pocitu jakéhokoli vlivu na jejich působení v tomto zařízení.

Dotazník je vytvořen z 16 otázek, z čehož 8 otázek je uzavřených a 8 otevřených. Z otevřených otázek jsou přitom tři, které doplňují otázky uzavřené, a to následujícím způsobem. U 3 z 8 uzavřených otázek s možností odpovědi ano, a ne je doplňující otázka v případě zvolené kladné odpovědi následující: V případě že jste u otázky x odpověděli ano, uveďte jaké?

Realizace probíhala poštovním a emailovým spojením s vedoucím pracovníkem ŠVS Světlá nad Sázavou, která zajistila souhlas ředitelky věznice při žádosti o spolupráci. V rámci zjišťování informací poskytla aktuální stav odsouzených vzdělávajících se ve ŠVS, který byl podstatný při volbě metody a následného zpracování dotazníku.

6 VĚZNICE SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU

V rámci této kapitoly si představíme věznici a ŠVS Světlá nad Sázavou, dále programy a učební obory, které odsouzeným v rámci programu zacházení nabízí.

Věznice Světlá nad Sázavou je v kontextu zákonné úpravy zařazena do kategorie věznic s ostrahou. Odsouzené ženy zde výkon trestu vykonávají v oddělení s nízkým, středním a zvýšeným stupněm zabezpečení. Speciální oddělení poskytuje věznice pro odsouzené ženy, které mají nezletilé děti, toto nařízení se nazývá oddělení pro výkon vazby matek nezletilých dětí.

Obrázek 2: Věznice Světlá nad Sázavou

Zdroj: (Vězeňská služba České republiky, Věznice Světlá nad Sázavou)

6.1 Historie věznice

Věznice se nachází v kraji Vysočina ve městě Světlé nad Sázavou. Areál byl dostavěn v roce 1987 a do roku 1999 byl používán jako škola Školského úřadu Teplice. V roce 2000 byl celý komplex budov přestavěn na moderní vězeňské zařízení pro odsouzené ženy. V listopadu roku 2000 zde již byly ubytovány první ženy vykonávající trest v kategorii dozor. Postupem času zde byly umísťovány i odsouzené ženy s ostrahou. Věznice postupně navyšovala kapacity, aby zde mohly vzniknout prostory pro vzdělávání, zaměstnávání, výchovnou práci odsouzených a dále i prostor pro bohoslužby. (Vězeňská služba České republiky, Věznice Světlá nad Sázavou)

6.2 Program zacházení ve Věznici Světlá nad Sázavou

V rámci programu zacházení hrají důležitou roli aktivity, při kterých odsouzené ženy mohou uplatnit své schopnosti a dovednosti.

Věznice Světlá nad Sázavou poskytuje v rámci těchto aktivit například:

- hudební kroužek,
- sportovní aktivity,
- kroužek ručních prací,
- kroužek zahradnictví,
- keramický kroužek,
- výuku cizích jazyků,
- práce s počítačem.

Výrobky, které v rámci těchto činností odsouzené ženy vytvoří, putují na charitu. V rámci této spolupráce odsouzené ženy získávají kladnou zpětnou vazbu a tím i motivaci k lepším výkonům. Dále věznice spolupracuje se školami a snaží se tak preventivně působit na školní děti. V rámci prevence pořádá programy prevence kriminality a drogové prevence. V těchto programech mají odsouzené ženy možnost podělit se o svůj životní příběh, což se těší značné podpoře jak ze strany odsouzených, tak posluchačů, u kterých mají tyto programy značný preventivní potenciál.

Do značné míry je třeba dbát na profesionalitu, a to především u speciálně výchovných aktivit, kterým se věnují psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci a vychovatelé. Dalším specifickým aspektem speciálně výchovných činností je skupinová práce s osobami drogově závislými, s recidivistkami, odsouzenými majícími problémy s komunikací i s agresivními sklony.

Příprava odsouzených žen na výstup z výkonu trestu odnětí svobody a tím návrat do běžného života je pro ŠVS prioritou. Tato příprava je soustředěna na odsouzené dle délky trestu, která je následně členěna do výstupních oddílů. Přednostně jsou do těchto oddílů zařazeny odsouzené ženy s délkou trestu minimálně 3 roky. Tato skupina se větší míře

věnuje rozvoji sebeobslužných aktivit, které mají přispět k posílení samostatnosti těchto žen na svobodě. (Vězeňská služba České republiky, Věznice Světlá nad Sázavou)

6.2.1 Zaměstnávání odsouzených

Převážná část odsouzených žen z Věznice Světlá nad Sázavou pracuje u podnikatelských subjektů, které působí v různých odvětvích. Jedná se především o potravinářský a automobilový průmysl, logistiku, kartonážní výrobu, kovovýrobu a rovněž o práce spočívající v činnosti operátora callcentra. Část odsouzených žen je pak zaměstnána ve věznici na pracovištích tzv. vnitřní režie, kde vykonávají úklidové práce a pomocné práce v kuchyni, skladu a při údržbě objektu věznice. (Vězeňská služba České republiky, Věznice Světlá nad Sázavou, online)

Obrázek 3 Zaměstnávání odsouzených

Zdroj: (Vězeňská služba České republiky, Věznice Světlá nad Sázavou, online)

6.2.2 Vzdělávání odsouzených

Jak už bylo výše zmíněno, vzdělávání zajišťuje pro odsouzené Školské vzdělávací středisko Věznice Světlá nad Sázavou (ŠVS). Nabízené vzdělání poskytuje ŠVS v rámci učebních oborů Provozní služby a Šití prádla. Tyto obory jsou zakončené závěrečnou zkouškou a odsouzené při jejím splnění získají výuční list v daném oboru. Oba tyto učební obory trvají 2 roky a jejich výuka probíhá v prostorech ŠVS. Mezi další nabídku vzdělání patří i vzdělávací kurzy, například kurz keramiky, kurz obsluhy počítače, kurz českého jazyka pro cizince a kurz doplnění základního vzdělání. Doplnění základního vzdělání má pro programy

zacházení značnou prioritou a je organizováno za pomoci rekvalifikačních kurzů ve spolupráci se ŠVS a externími subjekty.

Obrázek 4 Vzdělávání odsouzených, učební obor Šití prádla

Zdroj: (Vězeňská služba České republiky, Věznice Světlá nad Sázavou, online)

7 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Vyhodnocení dotazníkového šetření bude prováděno v návaznosti na jednotlivé dílčí cíle výzkumu. V rámci tohoto vyhodnocení bude interpretován výsledek či analýza všech 16 dotazníkových otázek. Cílem vyhodnocení dotazníkového šetření je sběr a analýza dat, které budou následně využity k zodpovězení výzkumných otázek a hypotéz. Dotazníkové šetření a odpovědi v něm zaznamenané jsou aktuální k datu 1. 3. 2021.

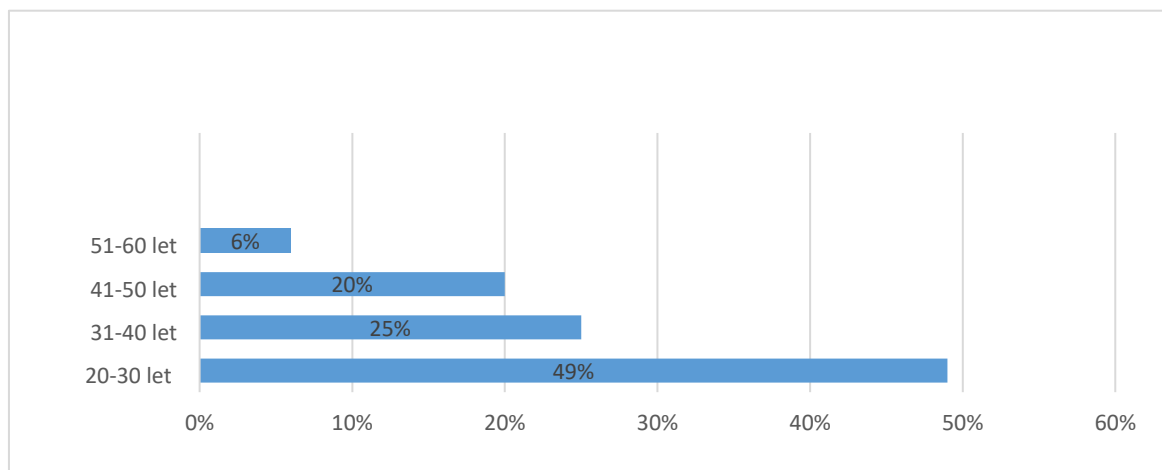
7.1 Charakteristika cílové skupiny

Získané údaje byly zpracovány z dotazníkového šetření a interpretovány pomocí následujících vlastních grafů autorky. Podkapitola se věnuje prvnímu z dílčích cílů výzkumného šetření, konkrétně tedy charakteristice odsouzených žen navštěvujících ŠVS. V dalších odnožích tohoto celku bude rozebírán věk odsouzených, délka jejich trestu a zaměstnanost před nástupem k výkonu trestu odnětí svobody. V šetření charakteristiky cílové skupiny jsme se dotazovali na následující otázky (číslování otázek je dle pořadí v dotazníku):

- Otázka č.1: Uveďte věk:
- Otázka č.2: Délka Vám udělenému trestu:
- Otázka č.5: Jaké jste vykonával/a povolání před výkonem trestu?

7.1.1 Věk odsouzených

První otázkou dotazníku byl zjišťován věk odsouzených žen, které aktuálně (k datu 1.3.2021) dochází do zařízení ŠVS. Věk byl v následujícím grafu rozdělen do pěti věkových kategorií. Jednotlivé kategorie můžeme vidět v grafu 1.

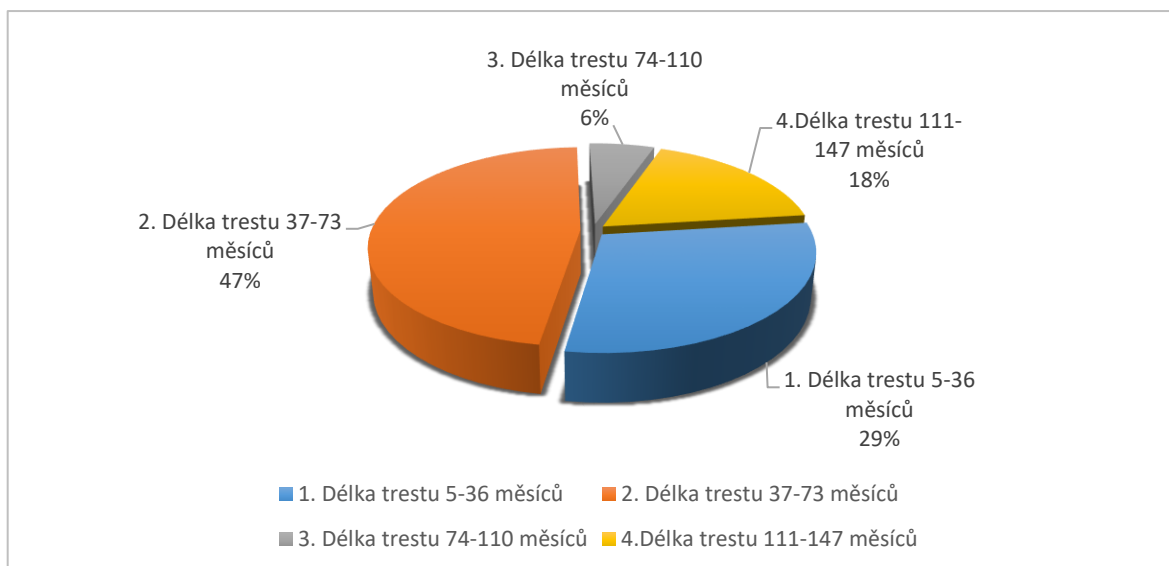
Graf 1: Věk odsouzených žen navštěvujících ŠVS

Pozorovaný věk odsouzených vypovídá o značném zastoupení věkové skupiny v rozmezí 20-30 let, jejíž zastoupení činí 49 %. Nejméně procentuální zastoupení má skupina 51-60 let věku, kde se nachází pouze 2 respondenti, což činí 6 % z celku 35 žen. Podobné procentuální zastoupení mají poté skupiny 31-40 a 41-50 let, jež činí v celkovém procentuálním stavu 20 % a 25 %. Průměrný věk respondentek tedy činí zaokrouhleně 34 let.

Pro upřesnění jsme vytvořili škálu nejvíce zastoupeného věku v rozmezí od 27-36 let, jež v celkovém součtu činí 63 %. Hovoříme tedy z velké většiny o respondentkách, jež jsou po tzv. studijním věku, v případě že studenta kategorizujeme dle běžných standardů s honí hranicí věku do 26 let.

7.1.2 Délka trestu odnětí svobody

Délka výkonu trestu odnětí svobodu se v rámci šetření pohybuje od 5 měsíců do 11 let. Nejvíce odsouzených v počtu 47 % respondentů se pohybovalo v rozmezí trestu 37-73 měsíců (3-6 let), viz. graf 2. Naopak nejmenší procentuální zastoupení je v délce trestu 74-110 měsíců (6-11 let), jež činí 6 %.

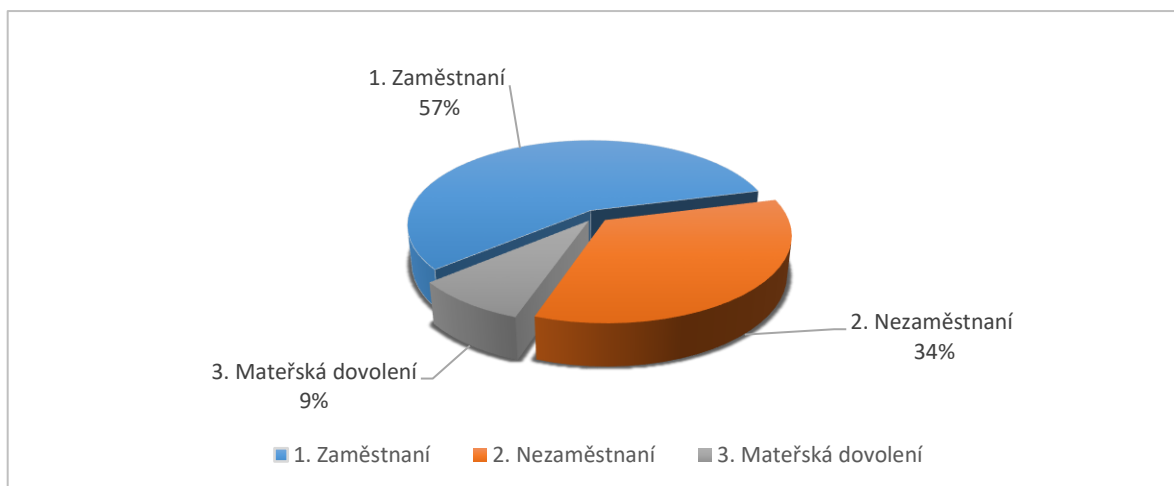

Graf 2: Délka trestu odsouzených žen navštěvujících ŠVS

Jak už bylo výše uvedeno, ŠVS primárně doporučuje vzdělávací obory pro odsouzené s délkou 3 a více let, což se může odrážet i na získaných datech. Graf 2 ukazuje, že pod touto hranicí délky trestu (3 roky) se pohybuje pouze 29 % a zbylých 71 % odpovídá délce trestu doporučené pro tyto programy, tedy délce trestu nad 3 roky.

7.1.3 Zaměstnanost respondentů před nástupem k výkonu trestu

Dalším kritériem získaným z dotazníkového šetření je, zda byli respondenti před nástupem k výkonu trestu zaměstnaní či nikoliv. Informace o zaměstnanosti jsou zjišťovány s cílem zjištění vztahu dosaženého vzdělání a uplatnění na trhu práce. Poměr zaměstnanosti a nezaměstnanosti můžeme vidět v grafu 3.

Graf 3: Zaměstnanost před výkonem trestu u žen navštěvujících ŠVS

7.2 Postavení odsouzených žen ke vzdělání

Podkapitola postavení odsouzených žen ke vzdělání bude zaměřena na jejich nevyšší dosažený stupeň vzdělání, na jejich zapojení do programu zacházení a konkrétních programů a pohled odsouzených ke vzdělání v kontextu budoucího hledání zaměstnání. V šetření postavení odsouzených žen ke vzdělání jsme se dotazovali na následující otázky:

- Otázka č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
 - Základní vzdělání
 - Střední vzdělání s výučním listem
 - Střední vzdělání s maturitní zkouškou
 - Vyšší odborné vzdělání
 - Vysokoškolské vzdělání
 - Bez dokončeného základního vzdělání

- Otázka č. 4: Jaké vzdělávací aktivity v rámci programu zacházení v současné době navštěvujete?
 - učební obor Šití prádla
 - učební obor Provozní služby
 - kurz Doplnění základního vzdělání
 - kurz Základy obsluhy počítače
 - kurz Český jazyk pro cizince
 - kurz Základy keramiky
 - rekvalifikační kurz Kadeřník
 - jiný, uveďte jaký:

- Otázka č. 6: Domníváte se, že zvýšení kvalifikace Vám pomůže k lepšímu návratu do běžného života a hledání zaměstnání?
 - Ano
 - Ne

- Otázka č. 7: Absolvoval/a jste již jeden či více kurzů v rámci výkonu trestu odnětí svobody?
 - Ano
 - Ne

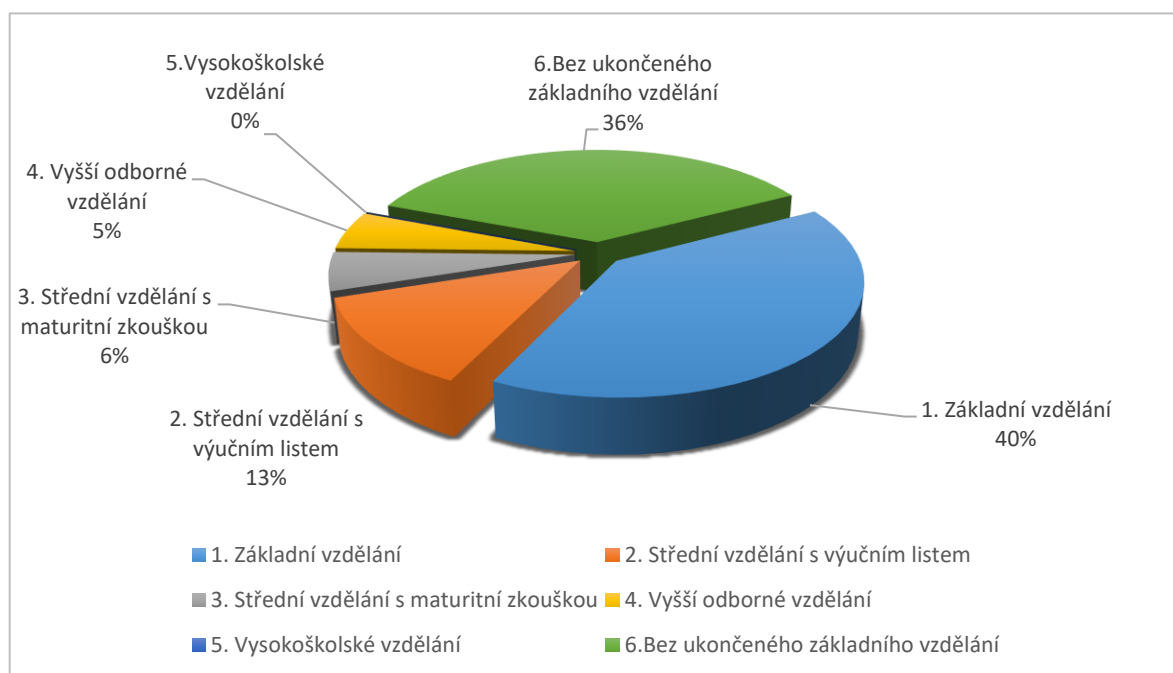
- Otázka č. 8: Pokud jste odpověděl ano, uveďte jaký:

- Otázka č. 15: Změnil se v průběhu výkonu trestu odnětí svobody Váš pohled na vzdělání?
 - Ano
 - Ne

- Otázka č. 16: Pokud jste odpověděli ano, napište, v čem se Váš pohled změnil:

7.2.1 Dosažené vzdělání

V grafu 4 je znázorněn nejčastěji dosažený stupeň vzdělání u respondentů. V rámci tohoto grafu bylo mimo 35 respondentů vyplňující dotazník zařazeno i 20 odsouzených žen, jež na ŠVS absolvují kurz doplnění základního vzdělání, a kterým na doporučení vedoucí ŠVS nebyli dotazníky rozdány. Je nám však známo, že nemají ukončené základní vzdělání, a tudíž je můžeme v rámci tohoto grafu uvést.

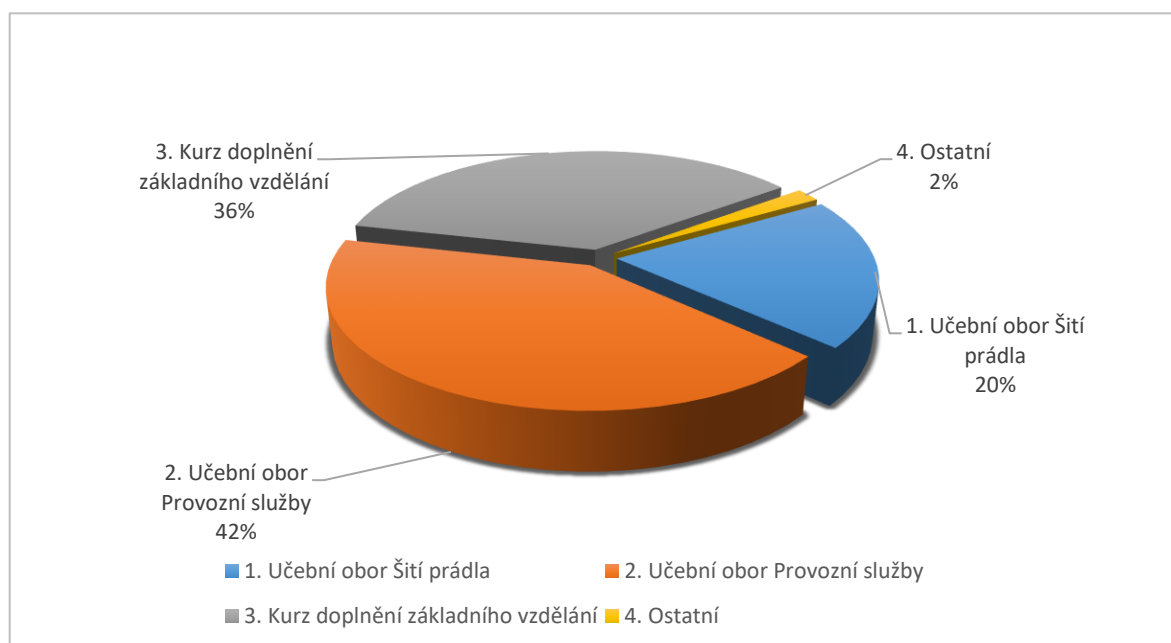
Graf 4: Dosažené vzdělání odsouzených žen navštěvujících ŠVS

Z grafu 4 je zřejmé, že velké množství odsouzených navštěvujících ŠVS má aktuálně dosažený minimální stupeň vzdělání či dokonce neukončený základní stupeň vzdělání. Tato většina tvoří 76 % z odsouzených žen zařazených do programu zacházení. Naopak velmi malé procentuální zastoupení najedeme u odsouzených s vyšším odborným či vysokoškolským vzděláním, jejichž procentuální zastoupení v programu zacházení tvoří pouhých 6 %. Středoškolské vzdělání zakončené maturitní zkouškou či výučním listem má 19 % odsouzených žen.

7.2.2 Zastoupení odsouzených žen v jednotlivých učebních oborech

Učební obory a kurzy zařazené do dotazníkového šetření odpovídají nabídce vzdělávacích programů, které věznice v rámci programu zacházení aktuálně v době sběru dat nabízela. Z grafu 5 a předchozích informací vyplývá, že největším zastoupením z řad odsouzených žen se mohou těšit obory, které jsou zakončeny závěrečnou zkouškou a odsouzené si tak mohou zajistit vyšší stupeň vzdělání (středoškolské vzdělání s výučním listem). Mezi tyto obory patří učební obor Šití prádla a Provozní služby. Dalším významným kurzem, co se zastoupení týče, je kurz doplnění základního vzdělání.

V rámci tohoto grafu byli zařazeny i ženy tento kurz navštěvující. Celkový graf tedy obsahuje 35 respondentek z dotazníkového šetření a 20 odsouzených žen aktuálně si doplňujících základní vzdělání.

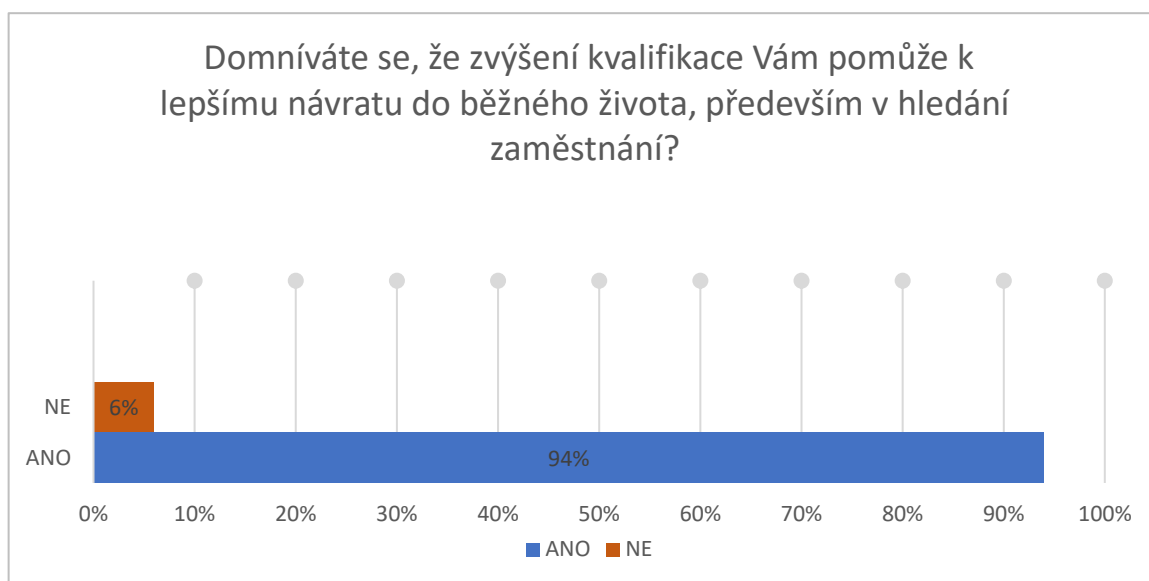

Graf 5: Aktuální zastoupení jednotlivých učebních oborů na ŠVS

Graf 5 tedy ukazuje procentuální zastoupení odsouzených žen na vzdělávacích programech ŠVS. Na obory dvouleté, zakončené výučním listem, dochází aktuálně 62 % respondentů, konkrétně 20 % na obor Šití prádla a 42 % na učební obor Provozní služby. Pouze 2 % uvedla v dotazníku kurz jiný, a to kurz Rekvalifikační a kurz Údržba zeleně. Zbýlých 36 % je zastoupeno respondentkami doplňující si základní vzdělání.

7.2.3 Zvýšení kvalifikace jako kritérium pro hledání zaměstnání a lepší návrat k běžnému životu

V rámci tohoto šetření jsme se respondentů dotazovali, zda se domnívají, že zvýšení kvalifikace jim pomůže k lepšímu návratu do běžného života a při následném hledání zaměstnání. Naprostá většina respondentů odpověděla ano, viz. graf 6. Můžeme tedy předpokládat, že jedním z prvků motivace, kterou budeme zmiňovat v další podkapitole, je vize snazšího návratu k běžnému životu a snazší hledání zaměstnání.

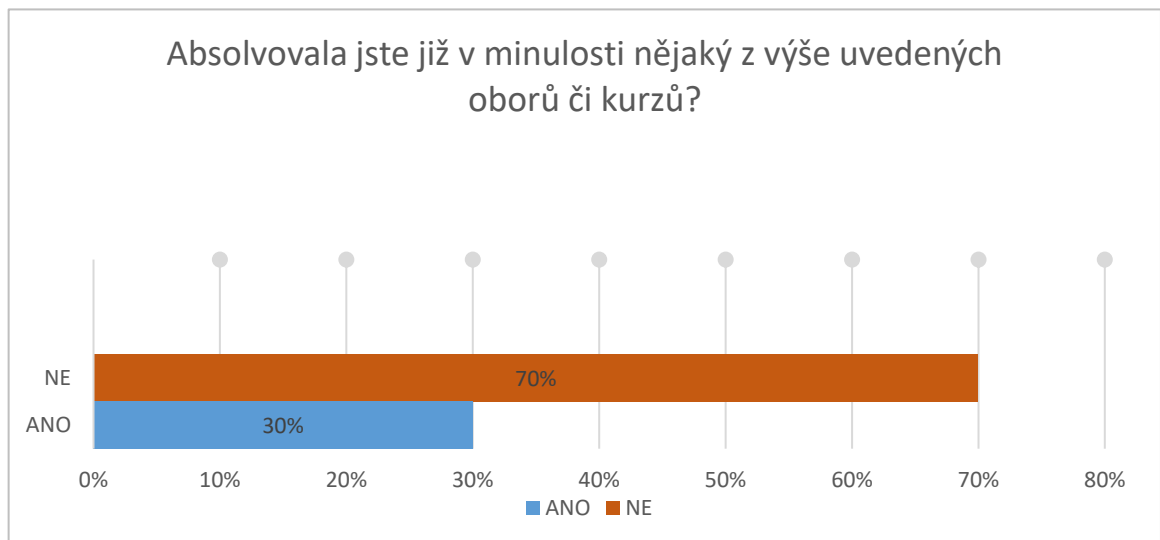
Graf 6: Zvýšení kvalifikace, odpovědi na otázku č. 6 v dotazníku

Dle grafu 6 je zřejmé, že většina dotazovaných na otázku č. 6 z dotazníku odpověděla kladně, v procentech takto reagovalo celých 94 % dotazovaných. Zbylých 6 % spadá do respondentů s vyšším či vysokoškolským vzděláním, tudíž svou kvalifikaci, co se stupně vzdělání týče, navýšit nemohou. V rámci této otázky jsme zaznamenali pouze 31 odpovědí z 35, což může být důvodem mírného zkreslení dat z předchozích grafů.

7.2.4 Absolvování kurzů v předchozích letech

Respondenti byli v rámci dotazníkového šetření dotazováni na předešlé vzdělání absolvované ve výkonu trestu odnětí svobody. Tato otázka byla kladena s cílem interpretace zájmu o vzdělávací aktivity mimo učební obory. Musíme však brát v potaz také délku trestu a také jednotlivce, kteří jsou do programu zacházení primárně doporučováni, tedy osoby s délkou trestu min. 3 roky. Vezmeme-li v potaz, že většina dotazovaných se účastní

dvouletých učebních oborů a neznámou, kterou je aktuální doba již odpykaného trestu. Můžeme předpokládat, že určitá část respondentů nemohla absolvovat předchozí vzdělání, protože nastoupili k výkonu trestu před kratší dobou.

Graf 7: Absolvování předchozích kurzů, otázka č. 7 v dotazníku

Nicméně i s přihlédnutím na možné zkreslení můžeme tento graf interpretovat následovně. Předchozí vzdělání ve výkonu trestu absolvovalo 30 % respondentů. Zbýlých 70 % uvedlo, že v minulosti žádný z podobných kurzů neabsolvovali. Nemůžeme však z grafu přesně usuzovat opakovaný zájem o vzdělání celé skupiny, což by bylo možné až po absolvování aktuálních učebních oborů, tedy s odstupem 2 let.

7.2.4.1 *Doplňující informace ke kapitole 7.2.4*

V rámci dotazování na absolvování předchozích kurzů, byla přidružená otázka č. 8 následující: Otázka č. 8: Pokud jste odpověděl ano, uveďte jaký:

Z tohoto šetření je patrné pouze že:

- 2 respondenti již absolvovali dvouletý učební obor Provozní služby a nyní navštěvují druhý dvouletý obor Šití prádla,
- nejčastěji absolvovaným kurzem předchozího vzdělání byl kurz Práce s počítačem,

- další kurzy byly dle účasti respondentů rozčleněny po 1 absolventovi na kurz, mezi tyto kurzy patří Keramický kroužek, kurz angličtiny, kurz kadeřník a kurz kuchař číšník.

7.2.5 Změna postoje odsouzených ke vzdělání v průběhu výkonu trestu

V rámci analýzy postoje odsouzených ke vzdělání jsme na závěr dotazníku položili respondentům dvě otázky týkající se změny postoje ke vzdělání v průběhu výkonu jejich trestu. Jedná se o otázky č. 15 a 16 z dotazníkového šetření, z něhož můžeme interpretovat, že 70 % respondentů svůj pohled na vzdělání dle odpovědí změnilo. Jedná se z většiny o změnu pohledu pozitivním směrem, a to k důležitosti vzdělání pro běžný život a kladení většího důrazu na vzdělání u jejich potomků.

Často respondenti berou ostatní odsouzené jako odstrašující příklad, který má i za výsledek jejich změnu názoru ke vzdělání u nich samotných i u jejich potomků. Zbýlých 30 % odpovědělo, že se jejich názor ke vzdělání nezměnil. Faktorem vedoucím k této odpovědi je pravděpodobně i předchozí uvědomění důležitosti vzdělání. Můžeme tak předpokládat, že se jejich názor nezměnil, ale pouze sem v něm více utvrdili. Tato dedukce je však spíše hypotézou, pro jejíž potvrzení nemáme potřebná data.

7.3 Motivace odsouzených žen ke vzdělání

Tato část výzkumného šetření má za cíl identifikovat motivační faktory odsouzených žen ke vzdělání. V dotazníku je této části věnováno 8 otázek, což je polovina z celkového počtu. V rámci motivace bylo šetřeno, jak na jejich vzdělávání reaguje jejich okolí, zda je podporují či se spíše setkávají s negativní odezvou.

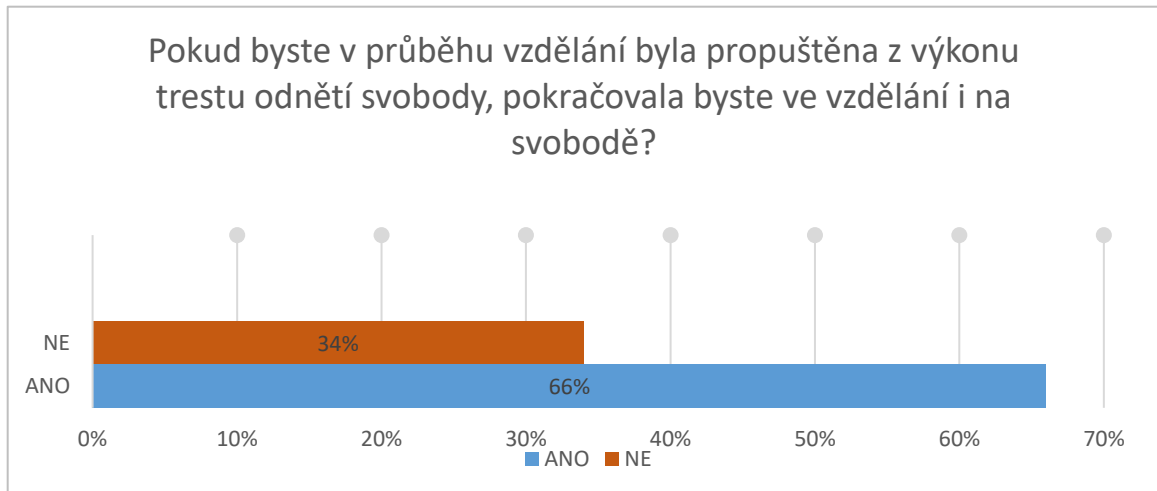
Další faktor motivace zaujímá v šetření příčina motivace, na kterou byli respondenti dotazováni otevřenou otázkou. Pro doplnění jsme se respondentů dotazovali také na výhody plynoucí z navštěvování ŠVS v rámci programu zacházení, protože by mohli být taktéž zdrojem jejich motivace.

Pro šetření motivace a postoje odsouzených ke vzdělání byly položeny následující otázky:

- Otázka č. 9: Pokud byste v průběhu vzdělání byl/a propuštěna z výkonu trestu odnětí svobody, pokračovala byste ve vzdělání i na svobodě?
 - Ano
 - Ne
- Otázka č. 10: Jak na Vaše rozhodnutí vzdělávat se reagovalo Vaše okolí, rodina a přátelé?
- Otázka č. 11: Co Vás motivovalo ke vzdělávání se ve výkonu trestu odnětí svobody?
- Otázka č. 12: Vytváří věznice lepší podmínky pro osoby, které navštěvují vzdělávací aktivity?
 - Ano
 - Ne
- Otázka č. 13: Pokud jste odpověděl/a ano, uveďte jaké:
- Otázka č. 14: Měl/a byste stejnou motivaci ke vzdělání i mimo výkon trestu odnětí svobody?
 - Ano
 - Ne
 - Nedokážu, posoudit

7.3.1 Pokračování ve vzdělání

Tato dílčí část výzkumu motivace ke vzdělání směřuje k ukončení učebních oborů a pokračování v dalším vzdělávání i po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzeným, kteří ukončí svůj trest před dokončením dvouletých učebních oborů, je umožněno dostudování i mimo výkon jejich trestu. Cílem grafu je identifikovat motivaci ke vzdělání jako takovému, a to bez omezení na svobodě.

Graf 8: Motivace vzdělávat se po skončení výkonu trestu, otázka č. 9 v dotazníku

Z grafu 8 můžeme tedy interpretovat následující data. Vlastní motivaci ke vzdělávání či dokončení vzdělání po ukončení trestu můžeme předpokládat u 66 % respondentů. Pravděpodobné ukončení vzdělávacích aktivit s ukončením jejich trestu můžeme předpokládat u 34 % respondentů. Faktorem ovlivňující záporné odpovědi však může být i délka jejich trestu, jež může ovlivnit to, že studium stihnou dokončit v rámci jim uděleného trestu a nepředpokládají tak, že by studium přerušili.

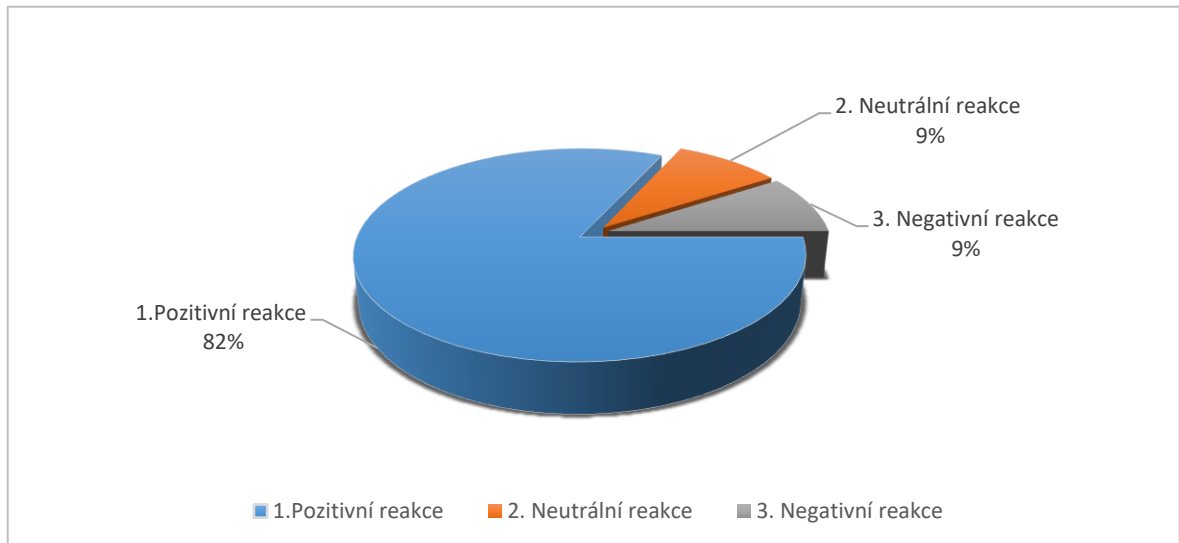
7.3.2 Motivační faktory

Na tuto část výzkumu jsme využili dotazníkového šetření, tedy konkrétně otázky č. 10, 11 a 12. V těchto otázkách se respondentů dotazujeme na reakci blízkých osob a okolí na jejich vzdělání, čímž jsme chtěli identifikovat první z faktorů, kterým je vnější pozitivní motivace.

Dále jsme se respondentů ptali volnou otázkou, co je ke vzdělávání se ve výkonu trestu motivovalo. Cílem této otázky bylo vytvořit škálu nejčastějších odpovědí a tím definovat další motivační faktory, jenž mají významnou roli pro motivaci odsouzených ke vzdělávání.

7.3.3 Vnější motivace

Vnější motivace vyplývá z reakcí nejbližšího okolí odsouzeného, ať už se jedná o rodinu, přátele či spoluvězeňkyně. V rámci šetření vnější motivace jsme se respondentů tázali přesně na tento typ motivace, konkrétně tedy: Jak na Vaše rozhodnutí vzdělávat se reagovalo Vaše okolí, rodina a přátelé?

Graf 9: Reakce okolí odsouzených na jejich rozhodnutí vzdělávat se, otázka č. 10 v dotazníku

Nejčastější odpovědí na otázku č. 10 byl kladný přístup či plná podpora ze strany rodiny a přátel. Pozitivní reakce okolí a rodin se v procentech vyšplhala na 82 %. Dalším zjištěním z pozitivních reakcí byla motivace k lepším výkonům a lepšímu prospěchu. Častou odpovědí byla také pozitivní odpověď s dovětkem, že alespoň čas strávený ve výkonu trestu bude k něčemu prospěšný. Odsouzení také uvedli, že jsou často od blízkých oceňováni za snahu se vzdělávat.

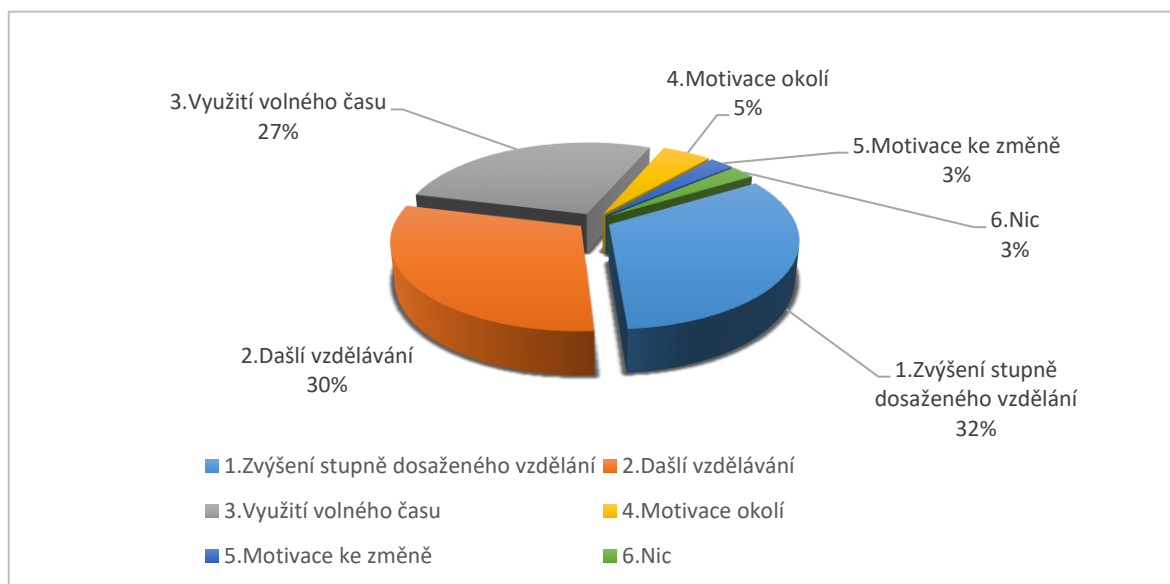
Negativní či neutrální reakce zaujímají v šetření 18 %. Nejčastěji zde respondenti odpovídali, že si rodina myslí, že v jejich věku je již vzdělání zbytečné či se nesetkali s dostatečnou podporou z jejich strany. Z toho šetření také vyplývá, že ve značné míře je podpora, neboli vnější pozitivní motivace, důležitým faktorem pro motivaci odsouzených ke vzdělání.

7.3.4 Další faktory motivace odsouzených žen

Tato dílčí část výzkumu se zabývá konkrétními odpověďmi respondentů na jejich motivaci. V dotazníkovém šetření se jedná o otázku č. 11. Dotazovali jsme se respondentů, co konkrétně je ke vzdělávání se ve výkonu trestu motivovalo a zda věznice pro osoby vzdělávající se vytváří lepší podmínky či privilegia.

Graf 10 znázorňuje data získané z dotazníkového šetření. Cílem této otázky bylo identifikovat další motivační faktory respondentů ke vzdělávání. Odpovědi byly rozděleny do 6 kategorií dle cíle motivace v nich zaznamenaných.

Nejvyšší procentuální podíl zaujímá motivace k dosažení vyššího či dalšího stupně vzdělání, konkrétně tedy výučního listu. Procento takto motivovaných respondentů je 32 %. Druhou nejčastější odpovědí bylo další vzdělání, potřeba se vzdělávat, ta zaujímá 30 % ze získaných odpovědí. Na dalším místě s 27 % je faktorem motivace ke vzdělání smysluplné trávení volného času.

Graf 10: Motivace, analýza odpovědí dotazníkového šetření otázka č. 11

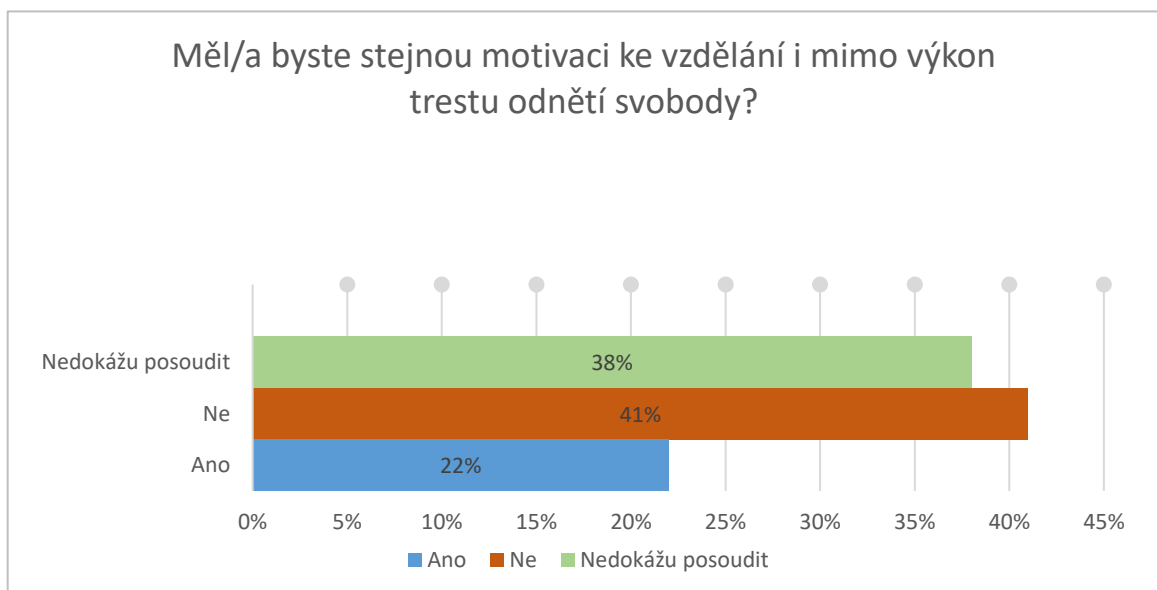
V tomto případě bylo častou odpovědí využití času k něčemu prospěšnému či změna prostředí oproti věznicí. Dalšími už procentuálně méně zastoupenými faktory byla motivace okolí, motivace ke změně nebo žádná motivace. Tyto faktory zaujímají společně 11 % z celkových odpovědí.

Identifikace nejčastějších faktorů ke vzdělávání odsouzených dle zjištěných informací:

- **Dosažení vyššího či jiného stupně vzdělání.** Nejčastější motivací ke vzdělání u respondentů zaujímá dosažení formálně uznávaného stupně vzdělání (výučního listu). U většiny odpovědí jsme také zaznamenali spojitost mezi dosažením tohoto stupně vzdělání a zlepšením finančních poměrů či možností lepšího zaměstnání.

- **Další vzdělání.** Velké procento z uvedených odpovědí tvořila motivace k dalšímu vzdělání, tedy vzdělávat se. Respondenti v rámci svým odpovědí uváděli potřebu naučit se novým věcem a dovednostem. Mnohdy respondenti uváděli konkrétní dovednosti v rámci učebních oborů, jako například naučit se šít (učební obor Šití prádla), naučit se řemeslo apod.
- **Využití volného času.** Častou motivací ke vzdělávání u odsouzených je změna prostředí a trávení času jiným způsobem než za zdmi vězení. Motivuje je tedy okolní prostředí a situace, ve které se nacházejí.

Pro lepší identifikaci faktorů motivace je třeba zjistit, zda by stejnou motivaci respondenti vykazovali i mimo výkon trestu odnětí svobody. Vzhledem k motivačním faktorům uvedeným výše můžeme předpokládat, že odsouzené motivuje právě jejich situace a prostředí, ve kterém se právě nachází. Za účelem interpretace těchto dat byl vytvořen graf 11, v němž jsou tyto odpovědi procentuálně vyobrazeny.

Graf 11: Motivace ke vzdělání mimo výkon trestu

Z grafu 11 je patrné, že naprostá většina respondentů by stejnou motivaci ke vzdělání nevykazovala nebo tento stav nemůže posoudit. Pouze 22 % respondentů by našlo motivaci i mimo výkon jejich trestu. Z tohoto zjištění vyplývá, že pobyt za mřížemi a prostředí věznic má značný podíl na motivaci odsouzených ke vzdělávání, ti jej využívají jako možnost nápravy či jako smysluplné využití volného času.

7.3.5 Výhody plynoucí ze vzdělávání se ve výkonu trestu

Dalším faktorem motivace odsouzených ke vzdělání mohou být výhody pro vzdělávající se odsouzené. Tento faktor byl šetřen v rámci otázky č. 14 a 15 v dotazníkovém šetření. U této otázky jsme zaznamenali nejnižší procento odpovědí z dotazovaných respondentů.

Z tohoto šetření však vyplývá jedna z hlavních výhod, kterou je zproštění se povinnosti platit náklady výkonu trestu. Dle § 36 odstavce 1 ZVTOS vyplývá odsouzeným povinnost hradit náklady výkonu trestu: „Odsouzený je povinen hradit náklady výkonu trestu. Nelze-li tyto náklady srazit z odměny za práci, může věznice k jejich úhradě použít peněžní prostředky, které má odsouzený uloženy ve věznici. Výši nákladů výkonu trestu a podrobnosti její úhrady stanoví ministerstvo vyhláškou.“

Dle § 36 odst. 2 písm. d) ZVTOS jsou však stanoveny případy, ve kterých je od povinnosti podle odstavce 1 osvobozen odsouzený po dobu „po kterou byl zařazen do vzdělávacího nebo terapeutického programu s dobou výuky nebo terapie nejméně 21 výukových hodin týdně.“ Tuto výhodu však v rámci dotazníkového šetření uvedlo pouze 3 % z dotazovaných.

8 REAKCE NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY

Tato kapitola je zhodnocením získaných dat interpretovaných v předchozí kapitole a má za cíl zodpovědět definované výzkumné otázky a potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy výzkumu.

8.1 Reakce na otázku a hypotézu č.1

Otázka 1: Existují významné rozdíly v dosaženém vzdělání u odsouzených ve ŠVS, jaký stupeň vzdělání bývá před nástupem k výkonu trestu nejčastější?

Dle šetření můžeme na otázku 1 odpovědět kladně. Potvrzujeme tak, že existují významné rozdíly v dosaženém stupni vzdělání odsouzených. Dle získaných informací víme, že velké množství odsouzených navštěvujících ŠVS má aktuálně dosažený pouze základní stupeň vzdělání nebo tento stupeň formálně nedokončený. Tato skupina tvoří 76 % z odsouzených žen zařazených do programu zacházení.

H1: Předpokladem je, že odsouzení z velké většiny dosahují základního stupně vzdělání.

Hypotéza 1 byla potvrzena, jelikož nejvyšší procentuální zastoupení 40 % respondentů dosahuje právě základního stupně vzdělání, viz. graf 4. Je nutné podotknout, že šetření bylo provedeno pouze za spolupráce respondentů ŠVS, nikoli celé věznice.

8.2 Reakce na otázku a hypotézu č. 2

Otázka 2:

Existují mezi odsouzenými různé zdroje motivace ke vzdělání, převažuje vnější či vnitřní motivace?

Odpovědět na otázku č. 2 můžeme pomocí informací získaných z dotazníkového šetření. V rámci této odpovědi odkazují na graf 9 a 10 jež zobrazují zjištěné motivační faktory. V rámci šetření se spíše přikláníme k motivaci vnitřní a nejčastěji přitom k motivaci ke zvýšení si kvalifikace, s cílem získání lepšího zaměstnání a tím i zlepšení finančních poměrů.

H2: Předpokládáme výskyt spíše vnější motivace, tedy motivaci od jejich okolí, rodiny a přátel.

Hypotézu 2 jsme spíše vyvrátili, vnější motivaci vnímají respondenti spíše jako podporu ze strany své rodiny a blízkých, nikoliv jako motivaci k tomu se vzdělávat. Motivaci svého okolí uvedlo v rámci šetření pouze 2 % z dotazových.

8.3 Reakce na otázku a hypotézu č. 3

Otázka 3:

Existuje významný vztah mezi délkou trestu a dosaženým stupněm jejich vzdělání?

Výzkumná otázka 3 nelze definovat z interpretovaných dat. Pro zodpovězení této otázky jsme provedli další šetření, viz. tabulka 1. Z dostupných informací jsme vytvořili tabulku dle stupně dosaženého vzdělání a délky trestu. Definovali jsme průměrnou délku trestu dle dosaženého vzdělání a rozmezí délky těchto trestů. Dle dat z tabulky nemůžeme jednoznačně definovat vztah mezi délkou trestu a dosaženým stupněm vzdělání, pouze můžeme interpretovat, že vyšší hranice délky trestu je spíše u respondentů s nižším vzděláním, u respondentů s maturitní zkouškou či vyšším odborným vzděláním se nejvyšší hranice trestu pohybuje téměř na polovině této hranice u respondentů se vzděláním nižším.

Tabulka 1 Průměrná délka trestu dle dosaženého vzdělání

Dosažené vzdělání	Průměrná délka trestu	Rozmezí délky trestu
Základní vzdělání	65 měsíců	0,5 – 11 let
Středoškolské vzdělání s výučním listem	87 měsíců	5–10 let
Středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou	46 měsíců	2,5 – 6 let
Vyšší odborné vzdělání	56 měsíců	4 – 5,5 let

H3: Předpokládáme, že respondenti s nižším stupněm vzdělání zaujmají větší procento vyšších trestů.

Hypotézu 3 jsme v tabulce 1 spíše potvrdili, nikoliv však v průměrné délce trestu, ale v nejvyšší hranici uložených trestů dle dosaženého vzdělání.

8.4 Reakce na otázku a hypotézu č. 4

Otázka 4:

Existuje významný vztah motivace odsouzených ke vzdělání s jejich aktuální situací, tedy s výkonem trestu odnětí svobody?

Tuto otázku zodpovídá graf 11 z něhož je patrné, že naprostá většina respondentů by stejnou motivaci ke vzdělání mimo výkon jejich trestu nevykazovala, nebo tento stav nemůže posoudit.

H4: Předpokládáme, že situace a okolní prostředí, ve kterém se odsouzení nacházejí, má významný podíl na jejich motivaci ke vzdělávání.

Hypotézu 4 můžeme vzhledem k dostupným informacím potvrdit, přičemž pouhých 22 % respondentů nalézají potenciální motivaci i mimo výkon jejich trestu. Viz graf 11.

ZÁVĚR

V rámci této bakalářské práce jsem se zabývala vzděláváním dospělých ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich motivací ke vzdělávání. Teoretickou částí jsem postupně procházela od základních pojmů jako jsou trest, trestání, program zacházení apod. až k dílčím vzdělávacím aktivitám a možnostem vzdělávání pro odsouzené. Měla jsem tedy možnost zkoumat, jaké možnosti vzdělávání tyto osoby mají a jaký vliv mají tyto možnosti na jejich návrat do bezpečného života. Zabývala jsem se teorií o vzdělávání dospělých a z velké části také jejich motivací k již zmiňovanému vzdělávání, kterému jsem věnovala i část praktickou.

V praktické části jsem ve spolupráci s ŠVS Světlá nad Sázavou vedla výzkum zaměřený na motivaci odsouzených žen ke vzdělání. Zkoumala jsem postoj těchto žen ke vzdělání a snažila se identifikovat motivační faktory, které je motivují se v tomto prostředí vzdělávat.

Hlavním cílem mé práce tedy bylo seznámit čtenáře s dnešními možnostmi resocializace vězňů, a to konkrétně s jejich možnostmi vzdělávání v rámci programů zacházení. Identifikovat faktory, které je ke vzdělání motivují, aby je bylo možné ve snaze se vzdělávat lépe a cíleně podpořit. Respondenti, kteří byli součástí této praktické části, jsou stále zároveň přímou součástí programu zacházení. Tímto výzkumem jsem chtěla ukázat lidem, že každý máme druhou šanci a možnost nápravy.

Tito lidé tráví svůj čas vzděláváním se ve výkonu trestu jak pro ně, tak i pro nás, smysluplně. Je mnohdy těžké se vcítit do situace, ve které se tito lidé právě nacházejí. Jsou odsuzováni společností a mnohdy i vlastní rodinou či blízkými, přesto mají motivaci vzdělávat se, napravit se a znovu se vrátit do běžného života.

Závěrem bych ještě chtěla zdůraznit důležitost vzdělání, jež si někteří uvědomí až v situaci, jakou je právě výkon trestu odnětí svobody. Každý nemusí být inženýr nebo architekt, stále však je mezi námi spousta lidí, co neumí číst ani psát. Buďte proto pyšní a vděční za své vzdělání, je mnohem cennější, než si myslíte.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2580-2.

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.

CHRÁSKA, Miroslav a Ilona KOČVAROVÁ. Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015. ISBN 978-80-7454-553-5.

NEKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

PLAMÍNEK, Jiří. Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali. 3., rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2015. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-5515-1.

PLHÁKOVÁ, Alena. Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6.

SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, Jan. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-287-6.

SOLNAŘ, Vladimír. Systém českého trestního práva. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠTĚRBA, Vladislav. Penologie. Praha: Armex, 2007. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 978-80-86795-48-5.

TOMÁŠEK, Jan. Úvod do kriminologie: jak studovat zločin. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.

Internetové zdroje:

MASLOWOVA PYRAMIDA – Wikipedie. [online]. 2021 [cit. 2021-3-4].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Maslowova_pyramida

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: SVĚTOVÁ DEKLARACE VZDĚLÁNÍ PRO VŠECHNY. MŠMT [online]. 2021 [cit. 2021-3-4].

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/svetova-deklarace-vzdelani-pro-vsechny>

MOZIVACE VE VZDĚLÁNÍ | Andromedia.cz. Andromedia.cz | Sdílením informací ke konkurenční výhodě [online]. 2021 [cit. 2021-3-4].

Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/motivace-ve-vzdelavani>

ZÁKONY PRO LIDI – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění. *Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. 2021 [cit. 2021-3-4].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ŘVTOS	Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
ŠVS	Školské vzdělávací středisko
ZVTOS	Zák. č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Maslowova pyramida	33
Obrázek 2 Věznice Světlá nad Sázavou	41
Obrázek 3 Zaměstnávání odsouzených	43
Obrázek 4 Vzdělávání odsouzených, učební obor Šití prádla	44

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Věk odsouzených žen navštěvujících ŠVS.....	45
Graf 2: Délka trestu odsouzených žen navštěvujících.....	46
Graf 3: Zaměstnanost před výkonem trestu u žen navštěvujících ŠVS.....	47
Graf 4: Dosažené vzdělání odsouzených žen navštěvujících ŠVS.....	49
Graf 5: Aktuální zastoupení jednotlivých učebních oborů na ŠVS.....	50
Graf 6: Zvýšení kvalifikace, odpovědi na otázku č. 6 v dotazníku.....	51
Graf 7: Absolvování předchozích kurzů, otázka č. 7 v dotazníku.....	52
Graf 8: Motivace vzdělávat se po skončení výkonu trestu, otázka č.9 v dotazníku.....	55
Graf 9: Reakce okolí odsouzených na jejich rozhodnutí vzdělávat se, otázka č.10 v dotazníku.....	56
Graf 10: Motivace, analýza odpovědí dotazníkového šetření otázka č.11.....	57
Graf 11: Motivace ke vzdělání mimo výkon trestu.....	58

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení respondenti,

ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který se týká vzdělávání osob v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody. Dotazník je zcela anonymní a bude sloužit jako podklad pro zpracování praktické části bakalářské práce na téma Vzdělávání dospělých osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Na každou z následujících otázek, odpovězte zakroužkováním příslušné odpovědi či písemně volnou formou. Prosím o uvedení pravdivých odpovědí.

Děkuji za spolupráci.

1. Uveďte věk:

2. Délka Vám udělenému trestu:

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní vzdělání
- Střední vzdělání s výučním listem
- Střední vzdělání s maturitní zkouškou
- Vyšší odborné vzdělání
- Vysokoškolské vzdělání
- Bez dokončeného základního vzdělání

4. Jaké vzdělávací aktivity v rámci programu zacházení v současné době navštěvujete?

- učební obor Šití prádla
- učební obor Provozní služby
- kurz Doplnění základního vzdělání
- kurz Základy obsluhy počítače
- kurz Český jazyk pro cizince
- kurz Základy keramiky
- rekvalifikační kurz Kadeřník
- jiný, uveďte jaký:

5. Jaké jste vykonával/a povolání před výkonem trestu?

6. Domníváte se, že zvýšení kvalifikace Vám pomůže k lepšímu návratu do běžného života a hledání zaměstnání?

- Ano
- Ne

7. Absolvoval/a jste již jeden či více kurzů v rámci výkonu trestu odnětí svobody?

- Ano
- Ne

8. Pokud jste odpověděl ano, uveďte jaký:

9. Pokud byste v průběhu vzdělání byl/a propuštěna z výkonu trestu odnětí svobody, pokračovala byste ve vzdělání i na svobodě?

- Ano
- Ne

10. Jak na Vaše rozhodnutí vzdělávat se reagovalo Vaše okolí, rodina a přátelé?

10. Co Vás motivovalo ke vzdělávání se ve výkonu trestu odnětí svobody?

12. Vytváří věznice lepší podmínky pro osoby, které navštěvují vzdělávací aktivity?

- Ano
- Ne

13. Pokud jste odpověděl/a ano, uveďte jaké:

14. Měl/a byste stejnou motivaci ke vzdělání i mimo výkon trestu odnětí svobody?

- Ano
- Ne
- Nedokážu, posoudit

15. Změnil se v průběhu výkonu trestu odnětí svobody Váš pohled na vzdělání?

- Ano
- Ne

16. Pokud jste odpověděli ano, napište, čem se Váš pohled změnil:

Děkuji za spolupráci a čas věnovaný k vyplnění tohoto dotazníku.